

SIJAISSISARUUS SIOITETTUIEN LASTEN ELÄMÄSSÄ

- LASTENSUOJELUN TYÖNTEKIJÖIDEN NÄKEMYKSIÄ

Jenni Häkkinen
Eveliina Laine

Opinnäytetyö
Marraskuu 2011

Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala

JYVÄSKYLÄN AMMATTIKORKEAKOULU
JAMK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Tekijä(t) HÄKKINEN, Jenni LAINE, Eveliina	Julkaisun laji Opinnäytetyö	Päivämäärä 14.11.2011
	Sivumäärä 58+2	Julkaisun kieli suomi
	Luottamuksellisuus () saakka	Verkojulkaisulupa myönnetty (X)
Työn nimi Sijaissisaruus sijoitettujen lasten elämässä – lastensuojelun työntekijöiden näkemyksiä		
Koulutusohjelma Sosiaali-alan koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) MOILANEN, Johanna		
Toimeksiantaja(t)		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyömme tavoitteena oli tutkia, miten sijaisperheiden kanssa työskentelevät ammattilaiset näkevät sijoitetun lapsen uudet sisarusuhteet ja mikä niiden merkitys on lapselle hänen ollessaan sijoitettuna sijaisperheeseen. Työmme avulla halusimme saada sijoitettujen lasten asemaa esille perheessä. Sijaissisaruuksia on tutkittu aiemmin lähinnä vain biologisten lasten näkökulmasta käsin. Opinnäytetyö antaa uudenlaista näkökulmaa sijaissisaruuksien, jota voimme tulevaisuudessa hyödyntää työskennellessämme sijoitettujen lasten sekä myös sijaisperheiden kanssa.</p> <p>Opinnäytetyömme perustuu teoreettisiin lähteisiin sekä tutkimusmenetelmänämme käyttämään teemahaastatteluun. Teemahaastattelujen kohderyhmänä olivat sijaisperheiden kanssa työskentelevät sosiaali-alan ammattilaiset. Työmme on kohdennettu Keski-Suomen alueelle. Tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen. Keskeisiä teemoja haastatteluissa olivat: Sijaissisarussuhteet, Sijaissisaruuksien merkitys sijoitetun lapsen kehityksen ja kasvun kannalta sekä sisarusuhteiden tukeminen.</p> <p>Opinnäytetyömme kautta saimme selville, että sijaissisarussuhteilla on tärkeä merkitys lapsen sijoituksessa ja sijoituksen onnistumisessa. Sijoituksen aikana syntyneet sisarusuhteet kantavat usein aikuisiälle asti ja ovat elämän pisimpiä suhteita. Työmme tulosten perusteella voidaan sanoa, että sijoitetut lapset pitävät usein sijaisperheen biologisia lapsia sisaruksinaan ja sisarusten välille muodostuu parhaimmillaan lämmin ja tiivis suhde. Uudet sisarukset auttavat sijoitettua lasta sopeutumaan uuteen perheeseen ja parhaimmillaan tukevat lapsen kehitystä. Tutkimuksessa tulee esille, että sijaissisarussuhteilla on suuri merkitys sijoitetun lapsen elämässä ja siitäkin syystä sisarusuhteiden tukemiseen tulisi panostaa.</p>		
Avainsanat (asiasanat) Lastensuojelu, sijaishuolto, sijaisperhe, sisarus, sijaissisaruus		
Muut tiedot		

Author(s) HÄKKINEN, Jenni LAINE, Eveliina	Type of publication Bachelor's Thesis	Date 14.11.2011
	Pages 58+2	Language Finnish
	Confidential () Until	Permission for web publication (X)
Title Foster sibling relationships in foster children's life – child welfare employees' views		
Degree Programme Degree Programme in Social Services		
Tutor(s) MOILANEN, Johanna		
Assigned by		
Abstract <p>The goal of this Bachelor's thesis was to examine how professionals working with foster families viewed a placed child's new sibling relationships and what the siblings' significance was to a foster child. This work intended to raise awareness of the status of children placed in a new family. Foster sibling relationships have previously been studied mainly from the perspective of biological children. The thesis gives a new perspective to this relationship, and its results can be used in the future when working with placed children and also with foster families.</p> <p>The thesis is based on theoretical sources and theme interviews that were used as the research method. The theme interviews were conducted with social service professionals who worked with foster families. The thesis focused on the area of Central Finland and the research approach was qualitative. The main themes of the interviews were: foster sibling relationships, the significance of a foster sibling relationship to a foster child's development and growth, and sibling relationship support.</p> <p>The research results showed that foster sibling relationships have a great importance in a child's placement and in the success of the placement. The sibling relationships that emerged during the placements often extended to adulthood and became life-long relationships. The results of the study suggest that placed children usually regard the biological children of their foster family as their siblings, and that they often form a warm and close relationship. New siblings help the foster child to adapt to the new family and thus support the child's development. The results of the study suggest that foster sibling relationships have great importance in a child's life, and this is why sibling relationships should be supported.</p>		
Keywords Child welfare, foster care, foster family, sisterhood, foster sibling relationship		
Miscellaneous		

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	3
2 PERHEHOITO LASTENSUOJELUSSA	5
2.1 Lastensuojelun sijaishuolto	5
2.2 Lastensuojelun sijaishuoltopaikat	8
2.3 Lastensuojelun perhehoito	10
2.4 Sijaisperhe ja sijaisvanhemmat	12
3 SISARUUS.....	16
3.1 Sisarussuhteet.....	16
3.2 Sisaruuden roolijako.....	18
3.3 Sisaruuden merkitys lapsen kehityksessä.....	19
3.4 Sijaissisaruus	21
3.5 Ammattilaisten tuki sijaissisarussuhteiden ylläpitämiseksi	23
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	25
4.1 Tutkimuksen taustat ja tutkimustehtävät	25
4.2 Tutkimusaineiston keruu	29
4.3 Tutkimusaineiston analysointi	31
4.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	32
5 LASTENSUOJELUN TYÖNTEKIJÖIDEN NÄKEMYKSIÄ SIJAISSISARUUDESTA.....	33
5.1 Sijaissisaruiden tutkimisen vaikeus.....	33
5.2 Sijaissisarussuhteet	36
5.3 Sijaissisarussuhteiden merkitys sijoitetun lapsen kehityksessä ja kasvussa	41

5.4 Sisarussuhteiden tukeminen.....	46
6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	49
LÄHTEET	55
LIITTEET	59
Liite 1. Teemahaastattelun runko	59

1 JOHDANTO

Nykypäivänä Suomessa huostaan otettujen sekä sijoitettujen lasten määrät ovat korkeita (Silven 2010, 15). Huostassa olleiden määrä on kuitenkin edellisvuoteen verrattuna laskenut, kun taas kiireellisesti sijoitusten lasten määrä on noussut (THL 2011). Huostaanottojen taustalla esiintyy nykypäivänä moninaisia syitä. Suomessa sijoitusten ja lastensuojeluasioiden taustalla näkyvät esimerkiksi vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmat, perheväkivalta, lapsen pahoinpitely ja laiminlyönti. Perheiden ongelmat liittyvät usein myös yleisesti lasten kasvatukseen ja hoitoon. (Sinkkonen & Kalland 2011, 208.) Opinnäytetyömme ajankohtaisuuteen heijastuu myös uusi vireillä oleva Perhehoitajalaki, joka antaa myös pohjan aiheemme tärkeydelle. Uudistuva laki pyrkii siihen, että perhehoidosta tulisi ensisijainen sijaishuoltomuoto. Tästä johtuen sijaisperheitä tullaan tarvitsemaan lisää. Jo sijaisperheiden valmentamisvaiheessa tulisi kiinnittää enemmän huomiota myös sijaissisaruuksiin ja sijaissisarussuhteiden tukemiseen.

Sijaissisaruuksiin on tutkittu aiemmin jonkun verran sijaisperheiden biologisten lasten kokemana, esimerkiksi Kinnunen 2008, Nieminen 2010 sekä Younes & Harp 2007. Tästä syystä valitsimme opinnäytetyömme aiheeksi sijaissisaruuksien tarkasteltuna sijoitetun lapsen näkökulmasta. Tarkoituksenamme oli alun perin kohdistaa tutkimus sijaisperheissä asuville sijoitetuille lapsille ja näin tuoda heidän ääntään kuuluville. Työn edetessä kohtasimme kuitenkin haasteita, eikä sijoitettujen lasten haastattelu onnistunut. Tulimme siihen tulokseen, että kohdistaisimme tutkimuksemme sijaisperheiden kanssa työskenteleville ammattilaisille. Keskeisenä tavoitteenamme oli saada tietoa siitä, miten uudet sisarukset näkyvät sijoitettujen lasten elämässä ja mikä niiden merkitys on lapsen kehityksessä ammattilaisten näkökulmasta. Valitsimme sijais-

perheiden kanssa työskenteleviä haastatteluun siitä syystä, että ajattelimme heillä olevan työelämän kokemusten kautta paljon ns. hiljaista tietoa aiheeseen liittyen.

Opinnäytetyömme aihe nousi myös omien kiinnostustemme pohjalta sekä aiempien koulutusohjelmaamme liittyvien harjoittelujen kautta. Tehdessämme lastensuojelun harjoittelua tapasimme esimerkiksi sijaisperheitä ja sijoitettuja lapsia ja suhteet sijaisperheen jäsenten välillä kiinnostivat meitä. Työllämme ei ole varsinaista toimeksiantajaa, mutta haastateltavat olemme saaneet Keski-Suomen alueelta.

Työmme tuloksista nousee esille sijaissisaruiden tärkeys ja merkitys lapsen elämässä, kun lapsi on sijoitettuna sijaisperheeseen. Sijaissisaruiden tärkeyttä tukee myös työssämme käyttämämme useista lähteistä koottu teoriapohja. Muodostuneiden sijaissisarussuhteiden merkitys näkyy myös lapsen sijoituksen päätyttyä. Parker ja Stimpson (2004, 13) sekä Groza (2003, 480) korostavat, että parhaimmillaan side sisarusten välillä on usein kaikkein pitkäkestoisin, jopa elinikäinen suhde. Se on usein pidempi kuin suhde omaan puolisoon, lapsiin tai omiin vanhempiin.

Opinnäytetyömme antaa hyödyllistä tietoa sijaisperheiden kanssa työskenteleville ammattilaisille, sijaisperheille sekä muille aiheesta kiinnostuneille. Koulutuksessamme olemme erikoistuneet varhaiskasvatukseen ja sosiaalipedagogiseen työhön, joten myös tästä syystä haluamme pohtia asiaa lasten kannalta.

2 PERHEHOITO LASTENSUOJELUSSA

2.1 Lastensuojelun sijaishuolto

Lapsen oikeus erityiseen suojeluun perustuu YK:n lapsen oikeuksien yleissopimukseen (1991) sekä suomalaiseen lainsäädäntöömme. Lapsen oikeuksien sopimus sekä lakimme antavat kehyksen sille, miten ymmärrämme ja käsitämme lapsen erityisen suojelun ja lapsen edun. Ensimmäinen laki lastensuojelusta laadittiin vuonna 1936. Jos lapsen elinolot eivät vastaa lapsen tarpeita eikä lapsen etu toteudu toivotusti, yhteiskuntamme oikeutena on puuttua tällöin lapsen elämään. (Puonti, Saarnio & Hujala 2005, 3.) Lapsia on suojeltava ja varjeltava kaikenlaiselta pahuudelta, kuten hyväksikäytöltä, väkivallalta, välinpitämättömyydeltä sekä huonolta kohtelulta (Bardy 2009, 33). Uusin lastensuojelulaki (417/2007) tuli voimaan 1.1.2008 (Saastamoinen 2010, 5).

Lastensuojelun keskeisinä periaatteina on edistää lapsen suotuisaa hyvinvointia ja kehitystä, tukea vanhempia, huoltajia tai muita lapsen kasvatuksesta vastaavia henkilöitä. Lastensuojelu pyrkii ehkäisemään lapsen ja hänen perheensä ongelmia sekä pyrkii puuttumaan riittävän aikaisin havaittuihin ongelmiin. Lapsen etu on oltava ensisijainen arvioitaessa lastensuojelun tarvetta ja sen toteuttamista. (Finlex 2007, 4 §.) Lastensuojelutyötä on Suomessa leimannut tavallisesti aikuislähtöisyys, jonka vuoksi lapsi on jäänyt sivurooliin työntekijöiden keskittyessä aikuisten ongelmiin. Lapsen oikeutta osallisuuteen ja päärooliin lastensuojelussa korostaa kuitenkin lastensuojelulakimme sekä Yhdistyneiden kansakuntien lastenoikeuksien julistus (Ketola 2008, 78.) Lastensuojelun järjestämisvastuu on kunnilla. Lastensuojelun laadun tulee olla

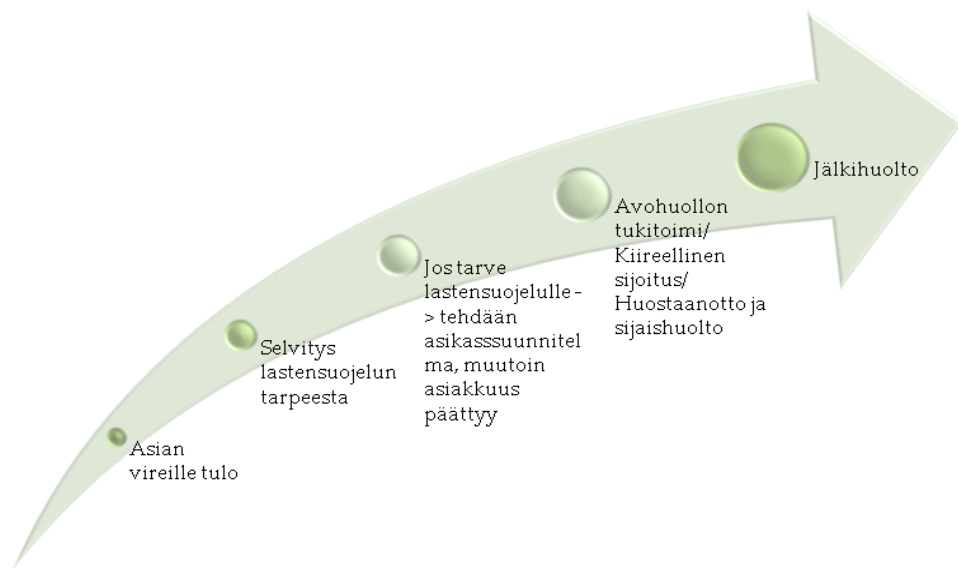
sellaista, että se takaa lastensuojelun tarpeessa oleville lapsille tai nuorille ja heidän perheilleen tarvitsemansa tuen. (Finlex 2007, 11 §).

Lapsiperheisiin kasautuvat helposti huono-osaisuuden riskit kuten taloudelliset, kulttuuriset ja sosiaalisen pääoman vaikeudet. Liian suureksi kasauttuaan huono-osaisuus saattaa äärimmillään johtaa lastensuojelutoimenpiteisiin. Huostaanottojen perusteet ovat kuitenkin aikojen saatossa muuttuneet. 1900 – luvun alkupuolella huostaanottojen syinä olivat monesti lasten orpous tai perheen köyhyys. (Virtanen 1995, 59.) Nykypäivänä huostaanottojen syyt ovat paljon moninaisempia, esimerkiksi vanhempien persoonallisiin resursseihin liittyvät tekijät, kuten avuttomuuden tunne, vanhempien mielenterveys- ja päihdeongelmat (Sinkkonen & Kalland 2011, 208).

Lastensuojelun sijaishuollolla tarkoitetaan kiireellisesti sijoitetun lapsen, huostaan otetun lapsen tai lain 83 § tarkoitetun väliaikaisen määräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Sijoitus kodin ulkopuolelle voi tapahtua myös avohuollon tukitoimena. Sijaishuoltoon siirtymistä edeltää interventio lapsen huoltajien valtaan päättää lapsensa päivittäisistä toimista sekä asuinpaikasta. Interventiota kutsutaan huostaanotoksi, joka on hyvin konkreettinen toimenpide. Se rajaa vanhempien huoltajuutta lapsesta ja samalla vastuu lapsen arjen järjestämisestä siirretään kunnan sosiaalilautakunnalle. Huostaanotto jatkuu korkeintaan 18 -vuotiaaksi saakka, mutta pyritään siihen, että se kestäisi vain niin kauan, kuin syyt huostaanottoon ovat edelleen päteviä. (Puonti, Saarnio & Hujala 2004, 77.)

Peruslähdekohtana sijaishuollolle on väliaikaisuus. Lastensuojeluinterventioilla tähdätään siihen, että lapsi saisi ennemmin tai myöhemmin varttua ja kasvaa vanhempiensa tai toisen vanhempansa luona. Lapsen elämässä voi tästä syystä olla paljon sijoitusjaksoja. Välillä kokeillaan asumista kotona, jonka jäl-

keen mahdollisen epäonnistumisen sattuessa seuraa taas uusi sijoitus. Lyhytkestoisia ja katkeilevia sijoituksia ei tunnisteta, mutta käytännötasolla niitä tapahtuu, sillä sijoitus- ja poissijoituskierte on monesti jatkuvaa. (Puonti ym. 2004, 203–204.) Kuviossa 1. on kuvattu lastensuojeluprosessin vaiheittaisuus asian vireille tulosta jälkihuoltoon saakka.

Kuvio 1. Lastensuojeluprosessi Taskista (2007) mukaillen.

Sijaishuollon ominaispiirteitä on tavallisen arjen mahdollistaminen lapselle, sekä siihen liittyen päivittäisen huolenpidon, kasvatuksen ja hoidon mahdollistaminen. Sijaishuollossa pyritään tukemaan myös lapselle tai nuorelle tärkeiden ja läheisten ihmisten suhdeverkkoa, sen toimintaa ja rakentumista. Sijaishuollon toiminta kohdistuu siis lapsen identiteetin, sosiaalisten suhteiden sekä toiminnan tasoille. Sijaishuollon tehtäviä ovat myös hoito ja kuntoutus, mitkä ovat nousseet tärkeiksi asioiksi viime aikoina, kun on puhuttu paljon psykososiaalisista ongelmista sijoitetuilla lapsilla. (Puonti ym. 2004, 206–207.)

2.2 Lastensuojelun sijaishuoltoapaikat

Lapsen tai nuoren sijaishuoltoapaikka voidaan järjestää perhehoidossa eli sijaisperheessä, ammatillisessa perhekodissa, laitoshuollossa tai muussa lapsen tarpeiden mukaisessa sijoitusmuodossa (Saastamoinen 2008, 27). Saastamoinen (2008, 27) tuo esille, ettei lastensuojelulaissa ole tarkemmin määritelty, mikä edellä kuvatuista sijaishuoltoapaikoista olisi ensisijainen, vaan kyse on aina lapsikohtaisesta harkinnasta. Tilanne tulee kuitenkin muuttumaan uuden lakimuutoksen myötä kun perhehoidosta tulee ensisijainen sijaishuoltomuoto (ks. tarkemmin s. 11). Perhehoitoa voidaan pitää yksilöllisenä ja kustannuksiltaan edullisimpana vaihtoehtona (Ketola 2008, 11). Sijaisperhe on lapselle inhimillinen vaihtoehto: lapsi pääsee osaksi tavallista ja turvallista perhettä. Perhehoitoa järjestetään yksityisessä kodissa. (Saastamoinen 2008, 27.)

Ammatillinen perhekoti puolestaan sijoittuu perhehoidon ja laitoshoidon väliin. Ammatillisessa perhekodissa ainakin toisella vanhemmalla tulee olla jonkinasteinen sosiaali- ja terveystieteiden perustutkinto. Vanhempien lisäksi ammatilliseen perhekotiin voidaan palkata myös muita koulutettuja työntekijöitä. Ammatillisessa perhekodissa voidaan hoitaa myös vaativampaa hoitoa tarvitsevia lapsia, joiden hoidon ja kasvatuksen tarpeisiin ei yksin perhehoidossa pystytä vastaamaan. (Sosiaaliportti 2011, a.)

Lastensuojelulaitoksiin kuuluvat esimerkiksi lastenkodit, nuorisokodit, vastaanottokodit sekä koulukodit, joissa kaikissa voidaan järjestää sijaishuoltoa (Saastamoinen 2008, 30). Lastensuojelulaitoksen arki jäljittelee pitkälti normaalia arkirytmää. Lapset käyvät normaalisti koulussa, kerhoissa ja mahdollisesti myös harrastuksissa. Lastensuojelulaitoksessa ammattitaitoiset ohjaajat vaihtuvat useasti päivän aikana, vaikka ovatkin tuttuja muuten. (Törrönen

1999, 102–103.) Sijaishuollon järjestämiseen laitoshuollossa päädytään yleensä siinä tapauksessa, kun lapsen edun mukaista hoitoa ei pystytä toteuttamaan riittävien tukitoimien avustuksellakaan muualla (Sosiaaliportti 2011,b). Alla olevassa taulukossa (taulukko 1.) on kuvattu vuoden 2010 tilanne sijaishuoltopaikkojen osalta.

Taulukko 1. Sijoitukset sijaishuoltomuodoittain vuonna 2010 koko maassa

Sijaishuoltomuoto	koko maa, lkm	koko maa %
Perhehoito	5 675	33 %
Ammatillinen perhekotihoito	2927	18 %
Laitoshuolto	6492	35 %
Muu sijoitus	1970	14 %

(THL, lastensuojelutilastot v. 2010)

Sijaishuoltopaikkaa valittaessa on huomioitava se, että lapsella tulee olla mahdollisuus tavata läheisiään sekä pitää yhteyttä heihin (Mahkonen 2010, 123). Lapsella, joka on sijoitettuna sijaishuoltoon, on oikeus olla yhteydessä vanhempiinsa sekä muihin hänelle läheisiin henkilöihin, jollei kyseessä ole selvää vaaraa yhteydenpidon osapuolille. Lapsi on oikeutettu tietämään juurensa ja tietoja lapselle on annettava hänen kehitystasonsa huomioiden. (Puonti ym. 2005, 81.) Lapselle tulee välittyä tietoisuus siitä, etteivät hänen omat vanhempansa ole hylänneet häntä sekä tietoisuus oikeudestaan pitää

yhteyttä omiin vanhempiinsa ja muihin tärkeisiin ihmisiin. Lapsella tulee toisaalta olla myös lupa kiintyä aikuisiin sijaishuoltoapaikassa. (Saastamoinen 2010, 139.) Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävänä on huolehtia siitä, että sijaishuollossa olevalle lapselle kerrotaan, miksi hänet on otettu huostaan ja mitä toimia hänen asiassaan on tehty ja ollaan aikeissa tehdä (Lastensuojelulaki 417/2007, 9 luku, 53 §).

2.3 Lastensuojelun perhehoito

Perhehoidolla lastensuojelussa tarkoitetaan lapsen hoidon, kasvatuksen ja muun ympärivuorokautisen huolenpidon järjestämistä hänen kotinsa ulkopuolella yksityisessä kodissa, josta voidaan käyttää myös nimitystä sijaisperhe. Perhehoito toimii yhtenä vaihtoehtona esimerkiksi huostaanotteen tai kii-reellisesti sijoitettujen lasten ja nuorten hoidon ja huolenpidon järjestämiseksi. Lisäksi perhehoito voi olla vaihtoehto, kun lapsi tai nuori sijoitetaan avohuollon tukitoimena. (Perhehoitoliitto 2011, a.) Suurin ryhmä perhehoitoon sijoitettua lapsista on sosiaalilautakunnan huostaanottamia (Ketola 2008, 20), kuitenkin esimerkiksi lyhytaikainen sijoitus voidaan tehdä myös avohuollon tukitoimena (Laurila 2002, 6). Perhehoidon tavoitteena on tarjota lapselle tai nuorelle mahdollisuus kodinomaiseen ja turvalliseen hoitoon, normaaleihin arkirutiineihin, läheisiin ihmissuhteisiin sekä ennen kaikkea tukea lapsen tai nuoren sosiaalista kehitystä ja tarjota turvallinen ympäristö, jossa lapsen on paras mahdollinen kasvaa ja kehittyä. (Sosiaaliportti 2011, c.)

Perhehoitoa järjestetään kaiken ikäisille lapsille ja usein sijoitus kestääkin aikuisikään saakka. Käytännössä perhehoitovaihtoehto pyritään järjestämään ensisijaisesti pienemmille lapsille, jotka tarvitsevat vielä hyvin henkilökohtais-

ta hoivaa ja huolenpitoa. Perhehoidon järjestäminen ei rajoitu ainoastaan lapsiin ja nuoriin vaan sitä järjestetään myös esimerkiksi vanhuksille, kehitysvammaisille, pitkäaikaissairaille ja mielenterveyskuntoutujille. (Ketola 2008, 20.) Opinnäytetyössämme keskitymme kuitenkin lastensuojelun perhehoitoon. Laki määrittelee myös sen, kuinka paljon lapsia saa perheessä olla samanaikaisesti hoidettavana. Perhehoidossa voi olla samanaikaisesti enintään neljä lasta, hoitajan omat alle kouluikäiset lapset ja muut erityistä hoitoa ja huolenpitoa vaativat henkilöt mukaan huomioiden. Mikäli perhehoitajalla on ammatillinen koulutus tehtävään, voi hänellä ja hänen puolisoilla olla hoidettavana enintään seitsemän lasta. (Ketola 2008, 21.)

Tuleva lastensuojelulain uudistus tekee perhehoidosta ensisijaisen hoitomuodon, mikä tasapuolistaa sijaisperheisiin pääsyä sijoitettavien lasten kohdalla. Muutokset perustuvat sosiaali- ja terveysministeriön kehittämistyöryhmän ehdotuksiin koskien perhehoidon lainsäädäntöä. Muita muutoksia tulevat olemaan perhehoitajan vähimmäispalkkion nouseminen, ennakkovalmennuksen pakollistuminen, perhehoidon tukitoimien järjestämiseen nimetty vastuuhenkilö sekä sijaisjärjestelmän kehittäminen. Nämä asiat parantavat perhehoitajien asemaa sekä perhehoidon laatua. (Perhehoitoliitto 2011, b.) Lakimuutoksen jälkeen sijaisperheitä tullaan tarvitsemaan lisää. Huolestuneita ollaan siitä, miten sosiaalityöntekijät, jotka hoitavat sijoituksia, pystyvät tukemaan sijaisvanhempia. Sijoitukseen valmistautumisen yhteydessä sijaisperheen saama tuki näyttäisi olevan kunnossa, mutta sijoituksen alettua tuki kuitenkin usein romahtaa. (Heinonen 2011.)

Perhehoidossa olevien lasten ja nuorten määrä oli vuonna 2010 5675, joka on 33 prosenttia kaikista kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista ja nuorista, joita oli vuonna 2010 17064. Lapset ja nuoret ovat suurin joukko perhehoidossa

olevista verrattuna vanhuksiin, kehitysvammaisiin sekä mielenterveyskuntoutujiin. (Perhehoitoliitto 2011, c.)

Kansainvälisesti tarkasteltuna Suomen perhehoidon osuus lastensuojelun sijaishuollossa on erittäin matala joihinkin muihin maihin verrattuna. Esimerkiksi Norjassa perhehoidon osuus lastensuojelun sijaishuollossa on jopa 80 prosenttia ja Ruotsissa ja Iso-Britanniassa myös jopa 70 prosenttia. Näissä maissa perhehoidon osuus on vahvistunut lainsäädännön avulla. (Finlex 2010, 50 §.) On mielenkiintoista nähdä miten perhehoitajalain uudistus muuttaa Suomen tilannetta ja nouseeko perhehoitoon sijoitettujen määrä.

2.4 Sijaisperhe ja sijaisvanhemmat

Perhe on lapsen elinympäristönä selvästi parempi vaihtoehto kuin laitos (Arkimies 2008, 11). Fyysinen ympäristö lapsen ”tavalliselle arjelle” on koti, tavallisesti siis sijaisperheiden tarjoama koti tai perhekotien tila. Laitostilaa on arvosteltu siitä syystä, että se on hyvin erilainen lapsen tavanomaiseen ympäristöön verrattuna eikä täten mahdollista luontevasti kaikkia arjen toimintoja. (Puonti ym. 2004, 207.) Laitosympäristössä lapselle ei myöskään voida taata pysyviä kiintymyssuhteita (Sinkkonen & Kalland 2011, 216.) Jokaisella lapsella on oikeus suojeluun, arvostukseen ja huolenpitoon. Paras kasvuympäristö on sellainen, jossa lapsi saa olla oma itsensä ja jossa hänet hyväksytään omana itsenään. (Arkimies 2008, 18.) Sijaisperheessä tapahtuva lapsen tai nuoren hoito on yksi lastensuojelun keinoista auttaa ja tukea lapsia ja heidän biologisia perheitään, kun omat voimavarat perheessä eivät riitä, eikä ystävä- ja sukulaisverkostosta ole saatavilla riittävästi tukea. (Länsi-Savo 2011)

Sijaisperheeksi sopii tavallinen perhe, joka pitää lapsista ja haluaa tukea ja auttaa heitä. Sijaisperheeksi ryhtymisen tulisi olla koko perheen yhteinen päätös ja perheellä on oltava myös aikaa ja voimia sijaislapselle sekä kykyä huomioida tämän mahdolliset erityistarpeet. Sijaisperheisiin tulevilla lapsilla on taustoiensa monesti myös vaikeita kokemuksia, esimerkiksi traumoja ja menetyksiä, joten myös näihin on hyvä varautua. (Länsi-Savo 2011.) Uuden sijaislapsen saapuminen perheeseen vaikuttaa aina kaikkiin perheenjäseniin, vaikka tilanteeseen olisikin valmentauduttu ja tehty valmisteluja jo aiemmin. Jokainen perheenjäsen joutuu etsimään uudelleen oman paikkansa ja asemansa perheessä. Mustasukkaisuutta ilmenee monesti etenkin lasten välillä ja perheeseen jo aiemmin sijoitetut lapset ja perheen mahdolliset omat lapset saattavat alkaa vaatia vanhemmiltaan enemmän aikaa ja huomiota. (Ahto & Mikkola 1999, 20.)

Perhehoidossa lapsi saa asua perhettä vastaavassa hoitopaikassa. Lapsi saa myös läheiset ja pysyvät ihmissuhteet sekä myös mallin tavallisesta perhe-elämästä. Perhehoidon avainsanoja ovat vanhemmuus sekä lapsen oikeus elää lapsena. (Ahto & Mikkola 1999, 2.) Perhehoidossa oleva, sijaisperheessä asuva lapsi tarvitsee paljon rakkautta ja hellyyttä sekä turvalliset rajat. Usealla perhehoitoon tulevalla lapsella on huono itsetunto ja lasta tulisikin rohkaista ja kannustaa. Myönteisen ja positiivisen palautteen antaminen lapselle on hyvin tärkeä asia lapsen itsetunnon parantamiseksi. Lapsi tarvitsee toivoa ja luottamusta kasvattajiltaan sekä mahdollisuuden kasvaa niin, että hänet hyväksytään omine kykyineen, puutteineen ja voimavaroineen. Uhka ja pelko perhehoidon katkeamisesta ovat pahinta jo aiemmin hylkäämisiä kokeneelle lapselle. (Ahto & Mikkola 1999, 24- 26.) Lapsella on tarve kuulua yhteisöön, jossa huomataan hänen läsnäolonsa, saavutuksensa ja panoksensa. Lapsi tarvitsee yhteisön, jossa voi muodostaa myös ystävyysuhteita. (Pulkkinen 2002, 112.)

Perhehoitoon sijoitettujen lasten kohdalla on melko yleistä, että he oireilevat huonon kiintymyssuhteensa vuoksi. Voi olla, että lapsi ei näytä vierastavan normaalilla tavalla ja ottaa kontaktia keneen tahansa. Lisäksi lapsi saattaa esimerkiksi tarttua johonkin tuntemattomaan aikuiseen ja alkaa itkemään, kun tämä poistuu huoneesta. Tällöin sijaisvanhemmista voi tuntua siltä, etteivät he ole tärkeitä sijoitetulle lapselle. Tällainen valikoimaton sosiaalisuus tai ystävällisyys onkin merkki varhaisesta kiinnittymishäiriöstä sillä lapsen tulisi turvautua äitiin tai isään ja kokea vieraan ihmisen läsnäolo ”vaaraksi”. (Sinkkonen & Kalland 2005, 205.)

Sijoituksessa on tärkeää huomioida lapsen perusturvallisuus. Jos perusturvallisuus on heikko, niin lapsella voi olla jatkuva pelko hoitajan katoamisesta. Vielä leikki-ikäisenäkin lapsi saattaa seurata hoitajaansa jatkuvasti tai olla huolestunut siitä, hakeeko hän tämän päivähoidosta varmasti. Sijaisäidin tulisi olla sijoituksen alussa riittävän pitkän ajan kotona, jotta puutteellista turvallisuudentunnetta voitaisiin paikata. Tämä olisi hyvin tärkeää perusturvallisuudeltaan järkkyneelle lapselle. (Laurila 1993, 77.) Vähintään yksi riittävän hyvä kiintymyssuhde on edellytyksenä lapsen hyvälle kasvulle. Kun lapsi on pieni, niin hän tarvitsee intensiivisen hoitosuhteen sekä aikuisen, joka kestää lapsen riippuvuuden. (Kyrönlampi- Kylmänen 2010, 115; Vilkkö-Riihelä & Laine 2006, 49.) Huostaan otetut lapset sekä nuoret ovat hyvin usein kiintymysmalleiltaan ja vuorovaikutustaidoiltaan vaurioituneita, mikä asettaa heidän kanssaan arkea eläville perhehoitajille suuriakin haasteita. Lapsi tai nuori, joka on tullut usein kaoottisista olosuhteista alkaa hyötyä sijaiskodin tietyistä, selkeistä ja ennustettavista arjen toiminnoista ja rutiineista. Nämä alkavat vähitellen rakentua lapsen mieleen ja kokemusmaailmaan. (Ketola 2008, 52–54.)

Perhehoitaja eli sijaisvanhempi on tehnyt perhehoidon toimeksiantosopimuksen kunnan sosiaalilautakunnan tai sen edustajan kanssa, joka on sijoittanut lapsen perheeseen (Ahto & Mikkola 1999, 12). Sijaisvanhemmuus on aina yhteistyötä. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on sijaisvanhemmille hyvin tärkeä yhteistyökumppani. Sijaisvanhemmat saavat sosiaalityöntekijältä tarvittaessa tietoja yhteiskunnan eri tukipalveluista. Lisäksi sosiaalityöntekijä toimii neuvojen, avun ja tuen antajana perheen sitä tarvittaessa. Sosiaalityöntekijä on hyvin merkittävä ulkopuolinen tuki myös sijoitetulle lapselle. Hän on sijoitetun lapsen luottohenkilö, mutta myös yhdysside menneisyyteen. Sosiaalityöntekijän kotikäynneillä on hyvä antaa aikaa sijaiskotilapsen ja sosiaalityöntekijän välisen suhteen luomiselle. (Ahto & Mikkola 1999, 26.)

Koulutus eli ennakoivalmennus on edellytyksenä sille, että voi ryhtyä sijaisvanhemmaksi (Kauppinen 2011.) PRIDE -ohjelman lähtökohta on, että valmennus tapahtuisi ennen kuin perhe päättää ruveta sijaisperheeksi. Tärkeä tavoite on antaa tietoa siitä, mitä sijaisvanhimmiksi ryhtyminen merkitsee lapselle, joka tarvitsee paljon ja joka on kokenut usein monia menetyksiä. Harjoitusten avulla valmistaudutaan myös tunnetasolla sijaisvanhemmuuteen ja siihen liittyviin tunteisiin. PRIDE -valmennus on prosessinomaista ja ryhmämuotoista valmennusta, joka tarjoaa perehdytystä perhehoitoon sekä valmentautumista usein haasteelliseen vanhemmuuteen. Pride-valmennuksella pyritään siihen, että sijaislapsi pääsisi hyvin valmentautuneeseen perheeseen sekä sijaisvanhemmilla olisi valmiudet vastata lapsen tarpeisiin. (Ketola 2008, 122-123.)

Koulutuksen lisäksi perhehoitaja tarvitsee myös työnohjausta jaksamisensa tueksi. Työnohjaus voi olla joko yksilöohjausta tai ryhmäohjausta, mutta ryhmätyönohjaus mahdollistaa kokemusten jakamisen niin sanotusti vertaisryh-

mänä. Ryhmätyöohjauksessa voi olla samanaikaisesti kolmesta neljään perhettä. Työohjaukseen on usein tarvetta sijoitusten alussa, kun on vaikeuksia luoda kiintymyssuhdetta aikuisen ja lapsen välille. Työohjauksen tarpeita syntyy myös vaikeista yhteistyöasioista sijoitetun lapsen biologisten vanhempien ja sukulaisten kanssa. (Ketola 2008, 49–50.)

3 SISARUUS

3.1 Sisarussuhteet

Sisaruudella tarkoitetaan yleensä saman perheen lasten välistä suhdetta. Sisaruus on käsitteenä kuitenkin hyvin laaja, sillä se kattaa monet sisaruuden eri muodot perussisaruudesta. Nykypäivänä käsitämme sisaruudella joukon erilaisia suhteita kuten puolisisaret ja uusperheen lapset, jotka myös ovat sisaruksia, ilman biologista sidettä. (Kaulio & Svennevig 2008, 8.) Side sisarusten välillä on usein kaikkein pitkäkestoisin sukulaissuhde, joten siitäkin syystä se on hyvin tärkeä. Suhde on usein pitempi kuin suhde omiin vanhempiin, puolisoon tai omiin lapsiin. Sisarukset viettävät tärkeinä varhaislapsuuden vuosiin paljon enemmän aikaa toistensa kanssa, kuin kenenkään muun kanssa. Sisaruksia on noin 80 prosentilla lapsista eli suurimmalla osalla meistä on sisaruksia. Useimmilla vanhemmilla on siis enemmän kuin yksi lapsi. (Parker & Stimpson 2004, 13.)

Jokainen sisarussuhde on merkittävä ja vaikuttaa persoonallisuuteen. Sisaruksia voidaan kuvailla hyvin tärkeinä sosiaalisen ymmärryksen rakentajina ja

muokkaajina sen vuoksi, että he viettävät aikaansa toistensa seurassa päivittäin. Tasapainoileva suhde hoivaamisen ja konfliktien välillä antaa lapselle hyvän mahdollisuuden oppia ymmärtämään toisten ihmisten tunteita ja ajatuksia. Lisäksi lapsi saa mahdollisuuden oppia vihanhallintaa, ongelmatilanteiden ratkaisua sekä muista ihmisistä huolehtimista. (Rannikko 2008, 12.) Sisarusuhde pitää sisällään paljon huolenpitoa ja lämpöä, mutta toisaalta myös paljon negatiivisia tilanteita. Sisaruksia ei voi valita eikä vaihtaa, he ovat sisaruksia koko elämän ajan. Sisarukset jakavat yhdessä kokemuksia ja tilanteita; he leikkivät yhdessä, jakavat monesti kiinnostuksen kohteensa, päämääränsä ja tavoitteensa. Tämän huomaa etenkin silloin, jos sisarukset ovat samaa sukupuolta. Sisarus voi olla myös auktoriteetti. (Rannikko 2008, 14.)

Sisarussuhteilla on erittäin suuri vaikutus elämäämme. Sisarusuhde rakentaa itsetuntoamme, minäkuvaamme, tunne-elämäämme ja tapaamme kohdata maailma. Lisäksi sisarusuhteet vaikuttavat elämässä omaksumiimme rooleihin. Sisarukset ovat ensimmäiset ihmiset, joihin totuudenmukaisesti voimme peilata ja vertailla itseämme. Saamme sisaruksistamme ensimmäiset ystävämmme, mutta myös ensimmäiset vihollisemme. Heidän kanssaan yhdessä opimme vaalimaan oikeudenmukaista kohtelua. Sisaruksilta opimme käyttäytymisen esimerkit paremmin kuin kavereilta sekä arjessa tarvitsemamme säännöt paremmin kuin vanhemmiltamme. (Kaulio & Svennevig 2006, 8.) Parker ja Stimpson (2004, 12) korostavat, että lasten suhtautuminen toisiinsa vaikuttaa merkittävästi myös koko perheen elämään sekä myös sisarusuhteiden laadulla on merkitystä: lasten väliset suhteet muokkaavat lapsuutta ja vaikuttavat siihen, millaisiksi aikuisiksi lapset kasvavat.

3.2 Sisaruuden roolijako

Sisarusten syntymäjärjestyksen mukanaan tuomat roolit voidaan luokitella perheen ensimmäiseksi lapseksi eli esikoiseksi, keskimmäiseksi sekä kuopukseksi eli perheen nuorimmaiseksi lapseksi. Kuopuksen osalta roolijako muuttuu perheeseen syntyvien uusien perheenjäsenten myötä. Sisarusten syntymäjärjestys ei aina kuitenkaan määrittele perheessä omaksuttuja rooleja. Varsinkin perheen tytär ottaa usein hoivaajan roolin, vaikka perheessä olisi häntä vanhempi veli. (Kaulio & Svennevig 2008, 23.) Se mikä rooli kullakin sisarusella perheessä on, vaikuttaa hyvin paljon sisarusten välisiin suhteisiin. Roolijaon voidaan katsoa vaikuttavan esimerkiksi myöhemmin ammatin tai puolison valintaan. (Kaulio & Svennevig 2008, 36.)

Esikoisen syntymä perheeseen muuttaa koko perheen elämää. Esikoisen kanssa uudet vanhemmat harjoittelevat vanhemman tehtävää (Ijäs 2004, 86). Usein esikoiseen kohdistuu monenlaisia haaveita ja odotuksia niin vanhemmilta kuin koko suvulta (Dorothy 2001, 156; Ijäs 2008, 86). Esikoinen saa vanhemmilta yleensä enemmän huomiota ja vanhemmat ovat hänen kanssaan enemmän vuorovaikutuksessa ennen toisen lapsen syntymää (Parker & Stimpson 2004,). Esikoinen saa nopeasti perheen isoimman lapsen roolin jos perheeseen syntyy pian uusi vauva. Esikoista pidetään helposti ikäistään vanhempana ja vastuullisempana. Pienelle lapselle voi olla hyvinkin kova paikka kun perheeseen tulee uusi vauva, jonka vuoksi hän ei enää saakaan vanhempien kokoikäistä huomiota itselleen. (Kaulio & Svennevig 2008, 23–24.)

Keskimmäinen lapsi on usein tottunut painottelemaan sisarusten välillä. Sisarusarjan keskellä syntyneet pääsevät monesti helpommalla kuin esikoinen, eikä heihin kohdistu niin paljon odotuksia. Keskimmäisestä lapsesta voi hel-

posti tulla ns. ”väliin putoaja”, ja hän saattaa ottaa sivusta seuraajan roolin. Toisaalta keskimmäisen lapsen elämä voi olla aika rentoa ja turvallista muiden sisarusten välissä. (Ijäs 2004, 88.)

Kuopus saa helposti perheessä lellityn roolin, jota pidetään aina pikkuisena. Kuopuksen ei usein halutakaan kasvavan nopeasti vaan pysyvän lapsena pitkään (Ijäs 2004, 88). Päinvastoin sekä vanhemmat että sisarukset usein haluavat nähdä kuopuksen lapsena koko hänen elämänsä ajan. Kuopukselta ei välttämättä koskaan odoteta samanlaisen vastuun kantamista kuin esimerkiksi esikoiselta voidaan odottaa. (Kaulio & Svennevig 2008, 25.) Sisaruuden roolijako voi olla hyvinkin vangitseva ja kestää läpi elämän. Roolijako vaikuttaa sisarusten tapaan toimia ja reagoida myöhemmässäkin elämässä. (Kaulio & Svennig 2008, 36.)

3.3 Sisaruuden merkitys lapsen kehityksessä

Sisarussuhteiden on tutkittu vaikuttavan yllättävän paljon yksilön kehitykseen etenkin psyykkisen ja sosiaalisen kehityksen alueilla. Jo varhaisessa lapsuudessa sisarukset toimivat toisilleen malleina ja opettavat toimintatapoja ja sääntöjä. (Kaulio & Svennevig 2008.) Sisaruuden avulla lapsi oppii ymmärtämään toisen ajatuksia ja tunteita. Tutkimuksin on havaittu, että kun lapsella on sisaruksia, nämä kyvyt kehittyvät jopa puoli vuotta aikaisemmin, kuin lapsilla, joilla ei ole sisaruksia. (Parker & Stimpson 2004, 76.) Empatian perusteet eli kyvyt ymmärtää toisen ihmisen tunteita kehittyvät 6-12 kuukautta aiemmin lapsille, joilla on isompia sisaruksia, kuin niille lapsille, joilla ei sisaruksia ole. Lapsi oppii mistä asioista voi tulla surulliseksi ja ettei toisen mielen pahoitta-

minen tunnu itsestäkään hyvältä. Jo alle parivuotias lapsi osaa käskeä vanhempia sisaruksiaan. (Kaulio & Svennevig 2006, 149.)

Sisaruudesta puhuttaessa myös lapsen sosiaalistuminen nousee esiin. Sosiaalistumisella tarkoitetaan sitä, että lapsi oppii noudattamaan yhteisönsä sääntöjä ja tapoja ja sitä kautta yhteisön arvot ja asenteet tulevat osaksi lapsen arvo maailmaa. Sosiaalistumisprosessi on pitkä prosessi ja se kestää läpi elämän. Lapsuusajan sosiaalistumisessa keskeisenä ovat samaistuminen, uhma, itsekontrollin kehittyminen sekä peilisuhde ympäristöön ja siten myös ympäristön antamat palautteet. Sosiaalistumisen myötä lapsi oppii mukautumaan ympäristön asettamiin rajoituksiin ja toimimaan niiden ehdoilla. Lapsi peilaa omaa toimintaansa esimerkiksi leikeissä ja ihmissuhteissa muihin ja saamaansa palautteeseen, esimerkiksi juuri sisaruksiin. Lapsen minuuden kehitys tapahtuu vuorovaikutuksessa ympäristöön. (Vilkko-Riihelä 2003, 223.)

Asemamme suhteessa toisiin ihmisiin opimme sisarussuhteiden kautta ja tämä jatkuu usein aikuisuuteen saakka. Sisarusjoukossa opitaan neuvottelua, yhdessä toimimista ja väittelyä sekä lapsi oppii myös aistimaan miten muut perheenjäsenet häneen suhtautuvat. Tämän kautta lapsi muodostaa oman käsityksen itsestään. Vertaisryhmässä lapsi joutuu hakemaan oman asemansa. Hän alkaa muodostaa käsityksiä itsestään sekä siitä, kuinka hän samanaikaisesti on erityislaatuinen, mutta kuitenkin samanlainen toisten kanssa. (Kaulio & Svennevig 2006, 11.) Lapsen itsetietoisuuden kehitys näkyy sanojen, sääntöjen, tavoitteiden ja toiminnan kautta. Jos lapsella ei ole itsetietoisuutta, hän ei pysty kokemaan tunteita, kuten häpeää, syyllisyys tai ylpeys. Nämä tunteet ovat vahvasti yhteydessä tavoitteiden ja sääntöjen kanssa ja sen vuoksi lapsi oppii pikku hiljaa rankaisemaan ja palkitsemaan itseään. Lapsen tunnetilat ovat tärkeitä itsetietoisuuden kehittämisen kannalta ja ensimmäisiä lapsen

emootioita ovatkin viha, suru, ilo ja pelko ja vasta myöhemmin tulevat ylpeys, kateus, syyllisyys, empatia ja häpeä. (Rannikko 2008, 89.)

Perhesuhteiden laatu vaikuttaa paljon siihen, miten lapsen sosiaalinen ymmärrys kehittyy. Sisarusten suhteet toisiinsa ovat todennäköisesti merkittävin asia, joka vaikuttaa siihen miten lapsi ottaa kontaktia ja osallistuu toisen henkilön kanssa yhteiseen roolileikkiin. Lapselle erityisen tärkeää on sisaruksilta saatu malli, vanhemman sisaruksen auktoriteetti sekä sisaruksilta saatava tuki. Nämä asiat vaikuttavat vahvasti roolileikin, ”esitettävän näytelmän” pohjalla. (Rannikko 2008, 88.) Myöskään sisarusten väliset ristiriidat eivät ole aina pahasta. Sisarusten väliset riidat opettavat heitä käsittelemään erimielisyyksiä, neuvottelemaan, ottamaan kantaa asioihin, ottamaan asioita huumorilla sekä ennen kaikkea tekemään kompromisseja ja pitämään puolensa. Yhteenotot auttavat lapsia olemaan joustavampia sekä ymmärtämään toisten tarpeita ja tunteita. (Parker & Stimpson 2001, 96.) Väittely, neuvottelu, vuorottelu ja yhdessä leikkiminen ovat taitoja, joita opitaan yleisesti sisarusparvessa. Oman ja toisen omaisuuden kunnioitus on myös tärkeä taito, jota tarvitsee aikuisenakin. (Kaulio & Svennevig 2006, 141.)

3.4 Sijaissisaruus

Sijaissisaruuudella tarkoitetaan sisarussuhdetta, jonka perhehoitoon sijoitettu lapsi tai nuori saa sijaisperheeseen kuuluvista lapsista. Sijaissisarussuhteet voivat olla elinikäisiä biologisten sisarussuhteiden tavoin. (Kinnunen 2008). Suomessa sijaissisaruuutta on tutkittu jonkin verran sijaisperheen biologisten lasten näkökulmasta ja kokemana, ei niinkään sijaislapsen näkökulmasta käsin, esimerkiksi Kinnunen (2008) sekä Nieminen (2010). Sijaissisaruus on ollut

viime vuosina yhä enemmän esillä. Silti sijaissisaruuudesta ja erityisesti sen merkityksestä perhehoidossa puhutaan edelleen liian vähän. Sijaissisaruuus merkitsee sijaisperheen biologisille lapsille aina uudenlaista roolia. Sijaissisaruuus herättää paljon erilaisia tunteita niin sijoitetuissa kuin sijaisperheen omissakin lapsissa. (Hakkarainen 2007, 6.) Pyrimme opinnäytetyössämme tuomaan esille juuri sijoitettujen lasten näkökulmaa sijaissisaruuuteen.

Sijaissisarussuhteissa tulee huomioida monia asioita: sekä sijoitetuille että biologisille lapsille tulee antaa tilaa, aikaa ja kärsivällisyyttä, jotta he pystyvät paremmin sopeutumaan uuteen, muuttuneeseen tilanteeseen sekä uusien ihmissuhteiden kehitykseen. Lapsia tulee auttaa ymmärtämään, että ihmiset voivat elää yhdessä, vaikka ovatkin erilaisia. Vanhempien kannattaa välttää lasten suosimista, sillä se usein tuo lasten välille kiistaa ja tappelua. Yhteinen puuhastelu sekä perhepalaverit luovat lapselle tunteen siitä, että hän kuuluu perheeseen. (Parker & Stimpson 2004, 270.)

Niemisen (2010, 51) tutkimuksen mukaan perheen biologiset lapset ja perheeseen sijoitetut lapset tulevat pääosin toimeen toistensa kanssa. Sijaislapset sopeutuvat usein hyvin biologisten lasten joukkoon ja he viettävät toistensa kanssa aikaa erilaisin leikein tai muuten vain. Arki on sujuvaa, kun asioita osataan järjestellä kaikkien kannalta sopiviksi. Biologiset lapset ovat kokeneet, että sijaissisaruuus tuo tullessaan tietynlaisen ohjaajan roolin, sillä heidän tehtävänä on tavallaan opettaa sijaislasta perheen tavoille. Sijoitettujen lasten on usein helpompi kuunnella ohjeita ja neuvoja sekä oppia uutta perheen biologisilta sekä oman ikäisensä, tai lähellä omaa ikää olevilta lapsilta, kuin esimerkiksi sijaisvanhemmilta.

Niemisen tutkimukseen (2010) osallistuneet biologiset lapset kokivat mukavana pienempien, sijoitettujen lasten hoitamisen ja leikittämisen. Biologiset

lapset kokivat myös heidän perheisiinsä sijoitettuihin lapsiin tutustumisen helppona sekä mielekkäänä asiana. Sijoitukset voivat kuitenkin olla välillä niin lyhytkestoisia, että tutustumiselle ei oikein jää aikaa. Lyhytaikaisissa sijoituksissa biologiset lapset pitivätkin sijaislasta enemmän kaverina tai leikki-seurana kuin sisarena. Lyhyessä sijoituksessa varsinaista kiintymystä toiseen ei ehdi muodostua. Pitempikestoissa sijoituksissa taas sijoitettuun lapseen kiintyminen oli jo selvästi luontevampaa ja hänet nähtiin veljenä/ siskona enemmän kuin kaverina.

Sijaissisarussuhteiden huomattavana elementtinä arjessa nähdään heidän yhteinen oleminen ja tekeminen. Kuten tavallisissakin perheissä, niin myös sijaisperheissä lasten väliset riidat ja tappelut kuuluvat välillä olennaisena osana arkeen. Kyse on usein lasten välisestä luonnollisesta riitelystä, joka kestää hetken, mutta ei ole toistuvaa tai aivan tavatonta. Odotukset ja toiveet uusien suhteiden syntyemisestä ovat suuria, mutta sopeutumisen merkkien näkyminen lasten välisissä suhteissa vie aikaa. Vasta kun sijoituksen arki on alkanut kunnolla, niin voidaan tehdä joitakin päätelmiä siitä, kuinka lapset suhtautuvat toisiinsa ja minkälaisia suhteita he ovat toisiinsa luoneet. (Kinnunen 2008, 75.)

3.5 Ammattilaisten tuki sijaissisarussuhteiden ylläpitämiseksi

Kaikki, jotka lastensuojelun parissa työskentelevät, ovat vastuussa sisarussuhteiden tukemisesta. Sijoitetun lapsen ympärillä toimii lastensuojelutyön suunnittelijat ja päättäjät, sosiaalityöntekijät sekä sijaisvanhemmat. YK:n yleissopimuksen lasten oikeuksien mukaan kaikilla lapsilla on oikeus sisarussuhteisiin. Sisarussuhteet voidaan nähdä myös perhe-elämysuhteina, jotka määritel-

lään ihmissoikeussopimuksessa 1998, artikla 8. Pysyvyyden ja jatkuvuuden kannalta sisarusuhteiden katsotaan olevan merkittävä osa jokaisen elämäntarinaa. Lastensuojelutyössä työskentelevät tukevat sisarusuhteita ottamalla huomioon lapsen sisarusuhteet lastensuojelu- ja sijoitusprosessissa. (Kosonen 2007, 4-5.)

Sisarussuhteiden tukeminen näkyy jo sijaisperheen valmennusprosessin aikana. Sijaisperheen biologisille lapsille järjestetään esimerkiksi valmennusta uuden sisaren kohtaamiseen. Sijoitetulla lapsella on myös oma vastaava sosiaalityöntekijä, joka jo esimerkiksi sijaisperhettä valittaessa huomioi perheen omien lasten määrän ja iän suhteessa sijaislapsen. Kun lapsi on sijoitettuna perheeseen, lapsen sosiaalityöntekijä käy perheessä ja näin ollen tukee myös lasten välistä suhdetta. (Kosonen 2007, 4-5.)

Ammattilaisten tuki sijaissisarussuhteiden ylläpitämiseksi sekä yleensä sijaisperheille on merkittävää. Esimerkiksi Jyväskylässä sijaishuollon tuki ja seuranta vastaa kaupungin huostaan ottamien ja sijoittamien lasten ja nuorten sekä heidän sijoituspaikkojensa tuesta sijaishuollon aikana. Tämän lisäksi sijaishuollon tuki ja seuranta pyrkii tukemaan lasten ja nuorten turvallista kasvua ja kehitystä sekä kehityksen kannalta tärkeitä ja turvallisia ihmissuhteita sijaishuollon aikana. Tuen mahdollistuminen näkyy muun muassa siinä, että lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tapaa sijoitettua lasta ja sijaisperhettä mahdollisimman paljon sekä seuraa sijoituksen onnistumista. (Jyväskylän kaupunki 2011.) Sisarusuhteiden tukeminen nousee esille myös sijaisperheen kokonaisvaltaisessa tukemisessä.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

4.1 Tutkimuksen taustat ja tutkimustehtävät

Alun perin tarkoituksenamme oli kohdentaa haastattelumme nimenomaan sijaisperheisiin sijoitetuille lapsille, mutta valitettavasti emme saaneet halukkaita tutkimukseemme. Aluksi olimme pettyneitä, kun emme päässeet haastattelemaan lapsia. Ymmärsimme kuitenkin, miten monet asiat voivat vaikuttaa haastatteluun osallistumiseen. Olisimme esimerkiksi voineet kohdentaa tutkimuksemme mahdollisimman monelle sijaisperheelle, jolloin tutkimukseen osallisten löytyminen olisi ollut todennäköisempää. Nyt kohderyhmämme oli aika pieni. Lisäksi olisimme voineet miettiä paremmin, kuinka lähestyä perheitä ja nimenomaan sijoitettuja lapsia. Koimme lähestymisen sijaisperheisiin haastavaksi, koska emme voineet tietosuojasyistä olla itse suoraan yhteydessä heihin puhelimitse tai kirjeitse. Ennen meidän yhteydenottoamme sijaisperheiden tuli olla jo suostuneita tutkimukseemme.

Jouduimme muuttamaan suunnitelmiamme, koska emme saaneet sijoitettuja lapsia haastateltaviksi. Meillä oli kaksi vaihtoehtoa mielessämme; joko haastattelisimme jo sijaisperheistä aikuistuneita, täysi-ikäisiä lapsia tai haastattelisimmekin sijaisperheiden parissa työskenteleviä ammattilaisia. Päädyimme siihen, että haastattelisimme tutkimustamme varten lastensuojelun ammattilaisia. Ajattelimme, että olisi kiinnostavaa kuulla heidän näkemyksiään ja ajatuksiaan aiheeseen liittyen ja heiltä voisimme saada myös monenlaisia näkökulmia sijaisslapsen elämään sijaisperheessä. Opinnäytetyömme aihe pysyi tavallaan samana, sijaissisaruuutena sijoitetun lapsen näkökulmasta, mutta työntekijöiden näkemänä.

Opinnäytetyön aloittaminen tuntui haastavalta ja ennen kuin tiesimme, mitä lupia tarvitsemme työtämme varten ja keneltä niitä tulisi kysyä, niin siihen meni aikaa. Useiden puhelinsoittojen ja lähetettyjen sähköpostien kautta saimme viimein selville henkilön, jolta meidän tulisi pyytää myönnetty tutkimuslupa opinnäytetyötämme varten. Ehdimme saamaan tutkimusluvan Jyväskylän kaupungilta, jota olisimme tarvinneet sijoitettuja lapsia haastateltaessa. Työntekijöitä haastatellessa emme kuitenkaan tarvinneet enää tutkimuslupaa. Olemme kohdistaneet opinnäytetyöhöme liittyvät haastattelut Keski-Suomen alueelle.

Opinnäytetyömme on laadullinen tutkimus. Laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen ja siihen sisältyvä ajatus todellisuuden moninaisuudesta. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään siihen, että tutkittavaa kohdetta tutkitaan kokonaisvaltaisesti. Laadullisessa tutkimuksessa on usein pyrkimyksenä paljastaa tai löytää tosiasioita, kuin todistaa jo olemassa olevaa tietoa. Tyypillisiä piirteitä laadulliselle tutkimukselle on myös aineiston kerääminen luonnollisissa ja todellisissa tilanteissa, ihmisen suosiminen tiedon keruuvälineenä, tutkijan luottamus omiin havaintoihinsa ja keskusteluihinsa haastateltavien kanssa enemmän kuin erilaisiin mittausvälineisiin. Lisäksi olennaista on myös tutkimuksen kohdejoukon valitseminen tarkoituksenmukaisesti, joustava tutkimuksen toteutus olosuhteet huomioiden sekä sellaisten tutkimusmenetelmien suosiminen, joissa tutkittavien näkökulmat pääsevät esiin, esimerkiksi teema- tai ryhmähaastattelua käyttäen. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161–164.) Valitsimme laadullisen tutkimuksen työhöme, koska olimme kiinnostuneita kuulemaan yksittäisten haastateltavien mielipiteitä sijaisaruudesta ja ajattelimme että juuri laadullisen tutkimuksen kautta pystyisimme paremmin esittelemään

tutkimusaineistoamme. Tutkimuksessamme korostuu ennemminkin laatu kuin määrä.

Tutkimusmenetelmäksemme valitsimme teemahaastattelun, joka on yksi haastattelun lajeista. Ajattelimme teemahaastattelun sopivan juuri meidän tutkimukseemme, koska halusimme kuulla haastateltavien ajatuksia melko vapaamuotoisesti. Koimme, että esimerkiksi tarkka kyselylomake ei olisi antanut niin paljon ja monipuolista tietoa. Teemahaastattelulle on tyypillistä, että teemat eli haastattelun aihepiirit ovat tiedossa, mutta kysymysten tarkka järjestys ja muoto puuttuvat. Teemahaastattelu on avoimen haastattelun ja lomakehaastattelun välimuoto. Teemahaastattelu on paljon käytössä kasvat- ja yhteiskuntatieteellisissä tutkimuksissa, koska se vastaa hyvin monia kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen lähtökohtia. Teemahaastattelun tuloksia voidaan tulkita ja analysoida usealla tavalla. (Hirsjärvi ym. 2009, 208.)

Haastateltavien ammatillinen tausta

Opinnäytetyömme teemahaastattelut kohdensimme siis sijaisperheiden kanssa työskenteleville lastensuojelun ammattilaisille. Haastateltavat henkilöt saimme lastensuojelun sijaishuollossa pitkään toimineen sosiaalityöntekijän x kautta, joka osallistui myös itse haastatteluun. Haastattelupyyntö osoitettiin Keski-Suomen sijaishuollon sosiaalityöntekijöille. Yhteensä meillä oli viisi haastateltavaa, hieman erilaisista työtehtävistä. Haastateltavat toimivat Keski-Suomen sijaishuoltoyksikössä, hyvinvointipalveluiden kehittämishankkeessa, ammatillisessa perhekodissa sekä Jyväskylän kaupungin Sijaishuollon tuen- ja seurannan työntekijöinä.

Haastateltavista melkein kaikilla oli koulutustaustanaan sosiaalityöntekijän koulutus. Muina koulutuksina haastateltavilla oli sairaanhoitajan koulutus, lastentarhanopettajan koulutus sekä pienempiä koulutuksia esimerkiksi PRI-DE-ohjaajakoulutus sekä ADHD valmentaja. Lastensuojelun piirissä haastateltavat olivat työskennelleet vaihtelevasti. Haastateltavista kahdella oli työkokemusta lastensuojelun piiristä noin 7 vuotta, yhdellä noin 13 vuotta, toisella 35 vuotta ja yksi haastateltavista on työskennellyt lastensuojelun piirissä koko ikänsä, yhteensä jo 40 vuotta.

Haastateltavat tekevät monenlaista työtä sijaisperheiden ja sijoitettujen lasten kanssa. Sosiaalityöntekijöiden tehtäviin kuuluu esimerkiksi erilaiset palaverit kuten asiakassuunnitelmapalaverit sekä koulun, päiväkodin ja terveydenhuollon kanssa tehtävät yhteistyöpalaverit. Lisäksi sosiaalityöntekijän ja perheiden/lasten väliset puhelinyhteydet saattavat olla melko tiiviitä, riippuen perheen tilanteesta. Sijaisperheitä ja sijoitettuja lapsia pyritään myös tapaamaan mahdollisuuksien mukaan. Osalla työntekijöistä näkökulma perheisiin on hieman etäämpi, mutta he ovat olleet kuitenkin mukana esimerkiksi valmentamassa sijaisperheitä sekä olleet mukana sijaisperheiden kriisiytyneissä tilanteissa. Yhteistyötä tehdään jonkin verran myös sijaisvanhempiyhdistyksen eli Keski-Suomen sijaisvanhemmat ry:n kanssa, jonka tarkoituksena on puoltaa sijaisvanhempien ja lasten oikeuksia, sekä järjestää jäsenille koulutusta ja virkistystoimintaa (Keski-Suomen sijaisvanhemmat ry 2011). Perhehoitoliitto sekä Pesäpuu ry ovat myös tärkeitä yhteistyökumppaneita. Perhehoitoliitto on valtakunnallinen sijaisvanhempien ja perhehoitajien liitto ja Pesäpuu ry, joka on valtakunnallinen lastensuojelun erityisosaamisen keskus. Osa haastateltavista on ollut mukana järjestämässä sijaisperheen biologisten lasten sekä sijoitettujen lasten vertaisryhmätoimintaa sekä kehittämässä erilaisia perhehoidon tukipalveluja, esimerkiksi perhehoidon alkuvaiheen intensiivistä tukiryhmää, joka tarjoaa uusille sijaisvanhemmille työnohjauksellista vertais-

tukea. Ammatillisen perhekodin työntekijä toteuttaa arjessa perhehoitoa eli elää lasten kanssa perheenä, huolehtii heidän kasvatuksestaan ja erilaisista tarpeista.

Haastatteluissa ilmeni myös hyvin se, että perheen tilanne määrittää sen, kuinka tiivistä työtä tehdään sijaisperheiden kanssa. Joillakin sijaisperheillä on enemmän arjen hankaluuksia kuin toisilla ja näissä tilanteissa työntekijät saattavat olla yhteydessä perheeseen lähes päivittäin. Muutoin sijaisperheiden kanssa ollaan yhteyksissä noin kerran kuussa tai muutaman kerran vuodessa sovituissa palaverissa.

”Sijaislapsia tietysti tapaan ja heille pyrin järjestämään kaikki mahdolliset tukitoimet mitä he tarvitsee ja tietysti yritän heitä aina mahdollisuuksien mukaan vähintään kerran vuodessa ihan henkilökohtaisesti tavata ja kuulostella, että onko kaikki hyvin ja muutenkin pyrkii siihen, että lapset oppis sitten tuntemaan sitä omaa sosiaalityöntekijäänsä.” (Sosiaalityöntekijä 1)

”Perhehoitoa. Siis elän heidän kanssaan niin kuin missä tahansa perheessä eletään lasten kanssa. Kasvatan heitä ja pidän huolta heidän kaikkinaisista tarpeista.” (Ammatillisen perhekodin työntekijä)

4.2 Tutkimusaineiston keruu

Tutkimusaineiston keruun toteutimme teemahaastattelun avulla. Ennen varsinaisia haastatteluja olimme miettineet valmiiksi teemoja, joista haluaisimme kuulla työntekijöiden kokemuksia ja jotka parhaiten toisivat esiin aiheitamme koskevaa tietoa. Varsinaisiksi teemoiksemme opinnäytetyömme analyysissä nousivat sijaissisarouden tutkimisen vaikeus, sijaissisarouden merkitys sijaislapsen kehityksessä ja kasvussa sekä sisarussuhteiden tukeminen. Olimme

miettineet etukäteen myös valmiita kysymyksiä, joita haastateltavilta tulimme kysymään. Kerroimme kuitenkin haastattelutilanteiden aluksi, että toivoisimme haastateltavien tuovan esiin mahdollisimman paljon omia näkemyksiä ja ajatuksia kysymyksiin ja ylipäänsä sijaissiaruutta koskeviin asioihin. Vaikka meillä oli valmiita kysymyksiä tiedossa, melkein kaikki haastattelut kertoivat avoimesti asiaan liittyvien kysymysten ulkopuolisistakin aiheista.

Kaikki haastattelut olivat lokakuun 2011 aikana ja ne tehtiin yksilöhaastatteluina. Haastattelut kestivät noin 30–45 minuuttia. Kaksi haastattelua tehtiin tapaamalla haastateltavat henkilökohtaisesti. Paikan päällä etsimme rauhallisen tilan tai olimme haastateltavan työhuoneessa, jossa meitä ei häiritty tai keskeytetty. Kolmen haastateltavan kohdalla päädyttiin käytännön syistä toteuttamaan haastattelut puhelinhaastatteluina. Näimme puhelinhaastattelun mahdolliseksi vaihtoehdoksi, koska kohderyhmänämme oli työntekijöitä. Heille aihe ei ole niin arka eikä henkilökohtainen, mitä se voisi olla sijoitetuille lapsille. Sijoitettuja lapsia haastatellessa puhelinhaastattelu olisi ollut epäsopiiva haastattelumuoto, sillä aihe on kuitenkin aika henkilökohtainen. Molemmat haastattelutavat olivat kohdallamme toimivia, tosin kasvokkain haastateltavan kanssa tehty haastattelu oli anniltaan antoisampi, kun näki myös haastateltavan ilmeet ja eleet. Puhelinhaastatteluissa sen sijaan käytössä oli vain puhuttu teksti. Se, ettei kaikkia haastateltavia tavattu kasvokkain ei kuitenkaan vaikuttanut mitenkään analysoinnissa, emme esimerkiksi analysoineet haastateltavien eleitä ja ilmeitä. Puhelinhaastatteluissa vain toinen meistä oli haastattelemassa, muuten olimme molemmat mukana. Toimimme haastattelijoina vuorotellen ja toinen vastasi tällä välin nauhurin toiminnasta ja tuki-muistiinpanojen kirjaamisesta. Haastatteluissa käytössämme oli yksi nauhuri. Puhelinhaastattelun koimme työläämmäksi myös siitä syystä, että puhelun nauhoittamiseen liittyi teknisiä asioita, joita tuli huomioida. Huomiota tuli

kiinnittää esimerkiksi siihen, nauhoittaako nauhuri varmasti ja kuuluuko ääni puhelimen kaiuttimen kautta riittävän hyvin.

4.3 Tutkimusaineiston analysointi

Opinnäytetyömme haastatteluista saadun aineiston analysoinnissa sovelsimme väljästi aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Tuomen ja Sarajärven (2009, 108–117) mukaan sisällönanalyysi voidaan jakaa kolmeen eri analysointi tyyliin: aineistolähtöinen -, teorialähtöinen – sekä teoriaohjaava sisällönanalyysi. Sisällönanalyysi on tekstianalyysiä, jossa tarkastellaan jo valmiina olevaa tekstiaineistoa, meidän työssämme esimerkiksi litteroituja haastatteluja. Sisällönanalyysin tavoitteena on saada erottelun, erojen ja yhtäläisyyksien etsimisen kautta muodostunut, tiivistetty kuvaus tutkittavasta asiasta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103–104.) Analysoimme tutkimuksestamme saatua aineistoa käyttäen apunamme teemahaastattelun teemoja ja kysymyksiä.

Pyrimme siihen, että mahdollisimman nopeasti haastattelujen jälkeen litteroimme haastattelut. Kirjoitimme siis nauhoitetut ja tallennetut haastattelumme aineistot puhtaaksi sanasta sanaan. Litteroinnin myötä syntyneitä tekstiaineistoa tarkasteltiin sisällönanalyysissä eli tekstianalyysissä. Litterointi voidaan suorittaa valikoiden, esimerkiksi teemoittain tai koko kerätystä aineistosta. Päätelmien tekeminen suoraan nauhalta on harvinaisempaa kuin aineiston litteroiminen. Siitä, miten aineistoa tulisi litteroida, ei ole yksiselitteistä ohjetta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 222.)

Koska aineistomme koostui teemahaastatteluista, niin aloitimme aineiston analyysin järjestelemällä ja jakamalla aineistoa teemojen ja kysymysten mu-

kaisesti. Poimimme aineistosta olennaisia asioita teemoihin ja kysymyksiin liittyen ja karsimme varsinaisiin kysymyksiin kuulumattomat pohdinnat ja mielipiteet, eli ylimääräisen tiedon pois. Ylimääräinen tieto jäi tutkimuksen ulkopuolelle.

4.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa se, kuinka tarkasti tutkimusprosessin eteneminen kuvataan ja kuinka tarkka selitys lukijalle annetaan tutkimuksesta ja sen eri vaiheista. Aineiston keruuseen liittyvät olosuhteet on hyvä myös kertoa totuudenmukaisesti, esimerkiksi haastattelututkimuksessa kerrotaan paikoista ja olosuhteista, joissa haastattelut toteutettiin. Tärkeää on tuoda ilmi myös haastatteluihin käytetty aika. Jos tutkimuksen tekoon, aineistonkeruuseen, tulosten analysointiin ja tulkintaan liittyy useampi työntekijä, myös se tuo luotettavuutta. Tätä kutsutaan tutkijatriangulaatioksi. (Hirsjärvi ym. 2009, 233.)

Tutkimuksemme luotettavuutta lisäävinä tekijöinä voimme pitää ensinnäkin sitä, että haastatteluja on ollut tekemässä pääosin meistä molemmat. Tämän lisäksi luotettavuutta lisää tarkka raportointi tutkimuksen kulusta sekä alussa ilmenneistä tutkimuksen haasteista. Lisäksi työssämme olevat sitaatit todentavat keräämäämme tutkimusaineistoa.

Tutkimuksen eettisyyteen liittyy vahvasti haastateltavien vapaaehtoisuus tutkimukseen sekä anonymiteetin säilyttäminen (Mäkinen 2006, 114). Tutkimusprosessin aikana emme käyttäneet haastateltavien tietoja, vaan esimerkiksi aineistoa analysoitaessa käytössämme oli jokaisella haastateltavalla oma koo-

dinimi. Emme myöskään tutkimusten tuloksia esitellessä tuoneet aineistoa esille niin, että sen kautta haastateltavat voitaisiin tunnistaa. Tutkimusaineistoa rikastuttavissa suorissa sitaateissa ei myöskään tule esille mitään, mikä vaikuttaisi haastateltavien tunnistettavuuteen.

Kohdentaessamme haastattelut työntekijöille meidän ei tarvinnut ottaa huomioon niin paljon eettisiä kysymyksiä kuin jos olisimme haastatelleet sijoitettuja lapsia, jotka ovat alaikäisiä. Sijoitettujen lasten tutkimiseen tarvitaan lupa usealta eri taholta, esimerkiksi sijoittaneelta kunnalta, lapsen asioista vastaavalta sosiaalityöntekijältä sekä mahdollisesti myös lapsen biologisilta vanhemmilta. Jos lapset olisivat esimerkiksi perheen biologisia lapsia, lupa haastatteluun riittäisi vain lasten vanhemmilta.

5 LASTENSUOJELUN TYÖNTEKIJÖIDEN NÄKEMYKSIÄ SIAISSISARUUDESTA

5.1 Sijaissisaruiden tutkimisen vaikeus

Halusimme nostaa sijaissisaruiden tutkimisen vaikeuden yhdeksi teemaksi siitä syystä, että koimme sen itse vaikeaksi ja haastavaksi tutkimuksessamme. Aiheen tutkimisen haastavuudesta ja vaikeudesta saada osallisia haastatteluun nousikin monia mielipiteitä. Monet haastateltavista olivat sitä mieltä, että yksinkertaisesti sijaisperheen arki voi olla niin kiireistä ja haastavaa jo siinä, ettei välttämättä tutkimukseen osallistumiseen jää aikaa. Haastatte-

luista nousi esiin myös lapsen sijoitusaika perheeseen, joka voi myös vaikuttaa. Jos lapsi on ollut perheessä pienestä pitäen, niin haastatteluun osallistuminen voi olla tällöin lapselle luontevampaa ja asia ei ole enää niin tuore tai arka. Itse mietimme, että voisiko asia olla joidenkin lasten kohdalla päinvastoin. Jos lapsi on ollut pitkään sijoitettuna perheeseen, aihe voi olla liian läheinen ja henkilökohtainen, kun taas lapselle joka ei ole vielä ehtinyt kiintyä sijaisperheeseen. Tällaisessa tilanteessa lapsen saattaa olla helpompi kertoa sijaisperheessä elämisestä, koska se ei ole muodostuneet vielä niin omakohtaisiksi. Sosiaalityöntekijä 3 haastattelusta nousi esiin myös se, että lapsen olisi ehkä helpompi osallistua tutkimukseemme, jos hän olisi jo perheestä aikuisunut nuori ja pystyisi tarkastelemaan hieman etäämmältä sijaissisaruussuhteitaan siltä ajalta kun oli sijaisperheessä. Asioita olisi ehkä helpompaa tarkastella jälkikäteen. Muutama haastateltavista nosti esiin myös sen, että tutkimus olisi pitänyt ehkä kohdistaa paremmin nimenomaan näihin lapsiin ja myös perheen sosiaalityöntekijät olisivat voineet aktiivisemmin ottaa asiaa esiin perheissä.

”Kun tää oli sijoitetun lapsen näkökulmasta, niin oisko se vähän arka asia ollu sitten haastatella sitä sijoitettua lasta ku se on tavallaan peili sinne sijaisperheeseen.” (Sosiaalityöntekijä 4)

”Arjen rattaat pyörivät niin kovaa vauhtia niin että siihen voi olla vaikea sitten saada aikaa semmoselle ylimääräiselle.” (Sosiaalityöntekijä 1)

Haastatteluun osallistumista voi vaikeuttaa monet tekijät. Sosiaalityöntekijä 1 nosti esiin sen, että jos ajatellaan nuoria, niin haastatteluun osallistuminen voi tuntua aika pelottavalta ja pienten lasten kohdalla taas vanhempien oma aktiivisuus lapsen innostamisessa tutkimukseen on merkittävä. Sosiaalityöntekijä 3 oli sitä mieltä, että lapsen, sijaisperheen tai lapsen biologisen perheen ti-

lanne voi olla myös yksi vaikeuttava tekijä osallistua haastatteluun. Aina myöskään ei välttämättä voi sanoa, mikä syy on. Sosiaalityöntekijä 2 toi esiin myös sen, että voisi olla parempi, jos olisi suorassa yhteydessä lapseen.

”Varmaan sellanen jotenkin henkilökohtasempi kontakti kun on, niin niitä saa varmaan paremmin niitä tutkittavia sitten mukaan.” (Sosiaalityöntekijä 4)

”Ehkä ois paremmin lähteneet, jos ois joku ihan ottanut heihin suoraan yhteyttä, sehän ei nyt aina oo mahollista.” (Sosiaalityöntekijä 2)

Kun kysyimme aiheen eettisyydestä lapsen edun kautta tarkasteltuna, niin saimme monia vastauksia. Haastattelujen pohjalta nousi tärkeäksi etenkin se, kuinka näitä lapsia lähestytään, missä vaiheessa ja mistä näkökulmasta. Sillä on myös varmasti merkitystä kuinka tuore sijoitus on ja jos sijoituksesta on kulunut vain vähän aikaa, niin ei ole välttämättä paras ajoitus tehdä haastatteluja lapselle. Osa haastateltavista sanoi, että voisi olla helpompaa ja mukavampaa osallistua haastatteluun, jos saisi miettiä sijaissisaruuuttaan jälkeensä, sijoituksen jo loputtua. Muutamasta haastattelusta nousi myös esiin se, että vapaaehtoisuus on aina lapsen edun mukaista. Lapsi voi halutessaan vastata tai olla vastaamatta.

”Kauheen tuore sijoitus, se on niin lapsella tavallaan itelläkin käsittelemättä ja on uus tilanne onko se oikein lähtee sitä siinä tilanteessa tutkimaan. Mut toisaalta sitten mä aattelen, että se on ihan hyvä ja varsinkin sijaislapsen näkökulmasta tutkia näitä asioita, että niinkun että sieltä voi tulla sellasia näkökulmia, mitä ei ehkä olla osattu ajatella.” (Ammatillisen perhekodin työntekijä)

”Eettisesti se on erittäin hyvä, se on erittäin hyvä aihe tutkia. Mä uskon, että jokaista sijaisperheen lasta kiinnostais antaa todella omia kommenttejaan samoin kuin sijoitettua lasta, mutta vasta kun siitä ar-

jesta on etäännytty vähän, koska se kuitenkin se arki siinä, niin se on oma kynnyksensä ruveta arvioimaan jotenkin sitä sijaissisaruuutta".
(Sosiaalityöntekijä 3)

Eettisesti ajateltuna sijaislasten näkökulman esiin tuominen nähtäisiin siis merkittäväksi myös haastateltavien mielestä. Sijaislasten näkemyksistä saataisi nousta myös jotain uutta, mitä ei ole aikaisemmin ehkä tiedostettukaan sijoitusten yhteydessä. Lapsi varmasti kokisi myös itsensä tärkeäksi jos pääsisi kertomaan omista ajatuksistaan asioihin. Sijaislapsiin kohdennettu tutkimus kertoisi myös sen, että myös sijaislapsen kokemuksille ja näkemyksille annetaan painoarvoa.

"Ehkä ois ollu jossai mahdollisuus niinku haastatella heitä ehkä jopa irrallaan siitä sijaisperhekontekstista. Jos jossain, vertaisryhmässä vaikka kysyttäis, niin se ei peilautuis niin lähelle siihen tiettyyn sijaisperheeseen." (Sosiaalityöntekijä 4)

5.2 Sijaissisarussuhteet

Pyysimme haastateltaviamme kertomaan niin positiivisista kuin haastavista kokemuksistaan koskien yleisesti sijaissisaruuutta, joita he ovat työssään kohdanneet. Kokemusten perusteella sijaissisaruuus nähdään monesti hyvin positiivisena asiana ja uusi sisarussuhde nähdään sijaisperheessä rikastuttavana asiana. Sijaissisaruuus antaa sijoitetulle lapselle hänen tarvitsemansa sosiaalisen tukiverkon ja tukee lapsen kokonaiskehitystä. Lisäksi se antaa lapselle paljon positiivisia ja kannustavia kokemuksia, jotka auttavat lasta eteenpäin elämässä. Vertailtaessa sijaissisaruuutta muihin sisarussuhteisiin, voidaan huomata, että niissä on paljon samaa. Myös muissa sisarussuhteissa sisaruk-

sista on paljon iloa toisilleen ja sisarukset tukevat toistensa kehitystä. Haastatteluissa nousi esille myös, että sisarussuhteet ovat usein hyvin tiiviitä ja niistä muodostuu pitkiä ihmissuhteita. Uudet sisarussuhteet on tärkeitä niin sijoitetuille kuin sijaisperheen biologisille lapsille. Sijoitetusta lapsesta tulee yksi perheen lapsista ja usein sijoitettu lapsi kokeekin sisarukset siskoiksi ja veljiksi.

”Jos aattelee niinkun näitä biologisia lapsia niin semmonen rikastuttava juttu, samalla lailla kuin näitä sijoitettuja lapsia rikastuttava juttu, et jotenkin ihan samalla lailla kuin perheeseen vaikka syntyisikin lapsi niin siinähan tulee uusia ihmissuhteita, uusi sisaruussuhde, niin samalla lailla tässä nää lapset saa uusia sisaruussuhteita ja se, että niistä tulee hyvinkin tiiviitä ja pitkiä.” (Sosiaalityöntekijä 1)

Haastavuutta sisarussuhteeseen tuo, jos sijaisperheen biologiset lapset ovat hyvin mustasukkaisia vanhempien huomiosta tai eivät ole vielä valmiita ottamaan uutta perheenjäsentä joukkoonsa. Kaikissa sijaisperheissä, joissa lapsia on useampi, mustasukkaisuus on hyvin yleinen tunne. (Nieminen 2010, 40.) Haastatteluissa tuli esille, että haastava tilanne voi olla myös silloin, jos sijoitetulla lapsella on paljon tuen tarvetta tai oireilua, jolloin myös sijaissisaruksilta vaaditaan paljon ymmärrystä. Sijaislapsen tulo sijaisperheeseen nähtiin sopivaksi siinä vaiheessa, kun perheen omat lapset ovat jo hieman vanhempia ja vanhemmat voivat jakaa huomiotaan myös sijaislapselle.

Toisena asiana sijaissisaruteen liittyen kysyimme, millaisiksi haastateltavat kokevat sijoitettujen lasten suhteet sijaisperheen biologisiin lapsiin. Lähes kaikkien haastateltavien mielestä sijoitettujen lasten suhteet sijaisperheen biologisiin lapsiin koettiin yleensä hyvin lämpimiksi ja tiiviiksi. Sisarussuhteissa nähtiin paljon samoja piirteitä kuin muissakin sisarussuhteissa: pienemmästä huolehtimisesta, malliopettamista, yhdessä leikkimistä sekä ihailua ja kateut-

ta, mitkä ovat osa kaikkia sisarussuhteita (ks. myös kappale 3.3). Sijoitettujen ja sijaisperheen biologisten lasten väliseen suhteeseen vaikuttavat myös lasten ikäero: monesti sijaisperheen omat lapset ovat jo isompia, joilla on omat menonsa. Tästäkin huolimatta uutta perheenjäsentä pidetään tärkeänä. Haastateltavien mielestä hankaluutta sijaissisarusten välille voivat aiheuttaa sellaiset kysymykset, kun kuulunko minä joukkoon tai enkö minä riittänyt vanhemmille, kun perheeseen tuli uusi lapsi. Näitä kysymyksiä voidaan verrata myös sisarusten väliseen kilpailuun ja tilanteisiin, joissa perheeseen syntyy uusi perheenjäsen (mm. Brazelton 1995, 370).

Sisarussuhteiden muodostuminen

Sisarussuhteiden nähtiin muodostuvan hyvin luonnollisesti arjessa. Jos lapsi on sijoituksen alkaessa leikki-ikäinen, lapsi vähitellen kasvaa osaksi perhettä perheen arjen mukana. Sisaruuden alku on oman roolin rakentamista ja paikan hakemista, kuten missä tahansa perheessä kun perheeseen tulee uusi perheenjäsen. Uudet sisarukset toimivat sijoitetulle lapselle suunnannäyttäjinä, ohjaavat perheen tavoille ja toimivat myös uuden lapsen ”sisäänajajina” perheeseen.

”Se syntyy ihan jokapäiväisessä elämässä ja päivittäisissä kontakteissa ja tässä perheen elämän keskellä.” (Ammatillisen perhekodin työntekijä)

Sisarussuhteen muodostumiseen ja laatuun nähtiin vaikuttavan se, missä ikävaiheessa lapsi sijaisperheeseen sijoitetaan, minkä ikäisiä sijaisperheen biologiset lapset ovat ja missä elämänvaiheissa he ovat. Murrosikäinen lapsi esimerkiksi ei välttämättä lähde rakentamaan suhdetta uuteen perheenjäseneseen

yhtä nopeasti kuin jo aikuistunut nuori. Tilanteissa, missä sijoitettu lapsi on jo vanhempi, voidaan haastateltavien mielestä puhua ennemminkin kaverisuhteista kuin sisaruudesta. Myös perheessä vallitsevat roolit voivat vaikuttaa, esimerkiksi perheen kuopuksen voi olla vaikeampi suhtautua siihen, että perheeseen tulee häntä nuorempi lapsi. Esimerkiksi juuri esikoinen voi olla hyvinkin mustasukkainen kun joutuu jakamaan vanhempien huomion kun perheeseen syntyy toinen lapsi. Myös sijoitetun lapsen kokemukset vaikuttavat: onko hän itse ollut ainut lapsi perheessä, minkälainen rooli hänellä on perheessä ollut ja millaisen roolin hän saa sijaisperheessä. Kuten aiemmin kerroimme, että sisarusten perheessä saamat roolit vaikuttavat hyvin paljon, voidaan havaita sen vaikuttavan yhtä lailla myös sijaissisarussuhteissa.

”Sanotaan jopa, että sijaisperheen omat, biologiset lapset voivat joko kaataa tai kantaa sijoituksen.” (Sosiaalityöntekijä 4)

Kysyimme haastateltaviltamme, millaisten tekijöiden he näkevät vaikuttavan sijaissisarussuhteiden muodostumiseen sekä myös laatuun. Hyvin tärkeänä asiana esiin nousi sijaissisarusten valmentaminen, sijaisvanhempien valmentamisen rinnalla. Sijaissisarusten valmennuksessa tärkeänä pidettiin etenkin sitä, että valmennuksen kautta myös biologiset lapset osaavat valmistautua uuden perheenjäsenen tuloon ja voivat esimerkiksi vertaisryhmässä jakaa omia ajatuksiaan ja unelmiaan. Sijaissisarusten valmennus toteutuu käytännössä esimerkiksi erilaisten vertaisryhmien ja leirien kautta. Sijaissisarusten valmistamisella uuteen tilanteeseen nähtiin olevan hyvin paljon merkitystä juuri sisarussuhteen muodostumiseen.

Haastatteluissa haastateltavat pohtivat myös sitä, mikä merkitys sijaissisarussuhteilla on sijoituksen onnistumisen ja jatkuvuuden kannalta sekä kuinka he

näkevät sijaissisaruiden muodostumisen suhteessa biologiseen perheeseen ja siinä syntyneisiin suhteisiin. Sijaissisarussuhteiden merkitys sijoituksen onnistumisen ja jatkuvuuden kannalta koettiin erittäin merkittävänä, sillä haastateltavien kokemuksesta sijaisperheen biologiset lapset voivat parhaimmassa tapauksessa kantaa sijoitusta, mutta myös kaataa sijoituksen kokonaan. Myös huonojen sijaissisarussuhteiden ja kemioiden nähtiin vaikuttavan esimerkiksi juuri sijoituksen keston. Missään perheessä eivät sisarusten väliset suhteet ole aina hyvät ja toimivat, voi olla ettei sisarukset tule toimeen keskenään myöhemminkään elämässä. Haastatteluvastausten perusteella mietimme kuinka suuri merkitys sijoituksen onnistumisessa on sillä toimivatko sisarusuhteet, jos huonot sisarusten väliset kemiat voivat käytännössä kaataa koko sijoituksen. Eikö sijaissisarussuhteiden tukemiseen tulisi silloin panostaa entistä enemmän.

Sijaissisarussuhteen muodostuminen suhteessa biologisessa perheessä syntyneisiin suhteisiin nähtiin vaikuttavan esimerkiksi siihen, kuinka läheisiä suhteita lapsi muodostaa ja kuinka nopeasti lapsi kiintyy uuteen perheeseensä. Osa haastateltavista pohti myös sitä, että sijoitetun lapsen biologisen suvun on varmasti helpompi hyväksyä uudet sisarusuhteet, lapsen etua ajatellen, kuin esimerkiksi uudet vanhemmat. Se kuinka sijaislapsi muodostaa suhteitaan sijaisperheen biologisiin lapsiin ja kuinka hän heihin kiintyy, muodostaa juurensa siis pitkälti siitä, millaisiin suhteisiin sijaislapsi on omassa biologisessa perheessään tottunut. Kiintymyssuhdeteorian mukaan lapsi saa ensimmäisistä ihmissuhteistaan vastauksia elämän peruskysymyksiin kuten olenko rakkauden arvoinen, keneen saatan turvautua hädän sattuessa ja voinko luottaa muihin. Sijoitetuilla lapsilla ilmenee usein kiintymyssuhdehäiriöitä, mutta parhaimmillaan perhesijoitus pystyy tarjoamaan sijaislapselle mahdollisuuden turvallisiin ja pysyviin kiintymyssuhteisiin. (Sinkkonen & Kalland 2011, 111, 207.)

5.3 Sijaissisarussuhteiden merkitys sijoitetun lapsen kehityksessä ja kasvussa

Sijaisperheen biologiset lapset toimivat usein haastateltavien mielestä ikään kuin sijaislapsen ”sisäänajajina” perheeseen. He auttavat lasta kotiutumaan perheeseen, ovat sijaislapsen mukana arjessa, leikkivät ja pelaavat tämän kanssa. Kaksi haastateltavaa nosti esiin sen, kuinka biologiset lapset ovat sijaislapselle myös mallin näyttäjiä, isoveljet ja isosiskot erilaisten taitojen opettajia. Eräs haastateltavista piti tärkeänä sitä, että sijaislapsi oppii biologisten lasten seurassa jakamaan tavaroita ja muita asioita, saa ikävertaistaan seuraa ja oppii pitämään puoliaan. Sisarusten väliset ristiriidat opettavat ennen kaikkea lapsia pitämään puolensa ja tekemään kompromisseja. (Parker ja Stimpson 2001, 96.)

Toisaalta on tärkeää muistaa se, ettei kaikille sijaislapsille välttämättä ole eduksi joutua monilapsiseen perheeseen. Esimerkiksi jos lapsi on hyvin ”haastava” tai aikuisen tarve on hänellä ensisijainen, voi olla parempi jos perheessä on vähän lapsia tai ei ollenkaan. Yksi haastateltavista nosti esille myös sen, kuinka merkittävä tuki lapset ovat toisilleen. He ovat toistensa ”tsemppaajia” esimerkiksi koulunkäynnissä. Rannikon (2008, 88) mukaan sisaruksilta saattava tuki ja mahdollisesti vanhemman sisaruksen auktoriteetti ovat lapselle erittäin tärkeitä asioita.

”lapsi ottaa aika mukavasti niinkun vauhtia kehityksellisissä viiveissään, kun hän saa ne otolliset maaperät siihen ja siihen kuuluu läheisyys, lämpö, syli ja leikki plus koulunkäynti ynnä muut.” (Sosiaalityöntekijä 3)

”Kyllähän se parhaimmillaan, jos ajatellaan niitä tiiviitä sisarussuhteita, niin luo sellaista tunnetta että minusta välitetään ja olen tärkeä jol-

lekin, mikä tukee taas sitä semmosta psyykkistä hyvinvointia.” (Sosiaalityöntekijä 1)

Lapsen itsetuntoon, psyykkiseen ja sosiaaliseen kehitykseen sisaruksilla voi olla merkittävä vaikutus. Sosiaalityöntekijä 1 oli sitä mieltä, että parhaimmillaan perheen biologiset lapset nostavat sijoitetun lapsen itsetuntoa korkeammalle ja näin myös psyykkistä hyvinvointia. Kaksi haastateltavista toi esille sosiaalisten taitojen oppimisen tavaroiden jakamisen sekä yhteistyön kautta sekä sen, että sisarusparvessa opitaan myös huomioimaan toisia. (ks. kappale 3.3). Sijaissisaruus tuo myös onnistumisen kokemuksia sijaislapsille. Haastateluista nousi esiin itsetunnon kehityksen ja paranemisen prosessi, joka kasvaa ja vahvistuu vähitellen arjen mukana aikuisuuteen asti ja vielä aikuisiäksikin. Aikuisuudessakin on esillä oman itsetunnon, arvokkuuden, kasvun ja kehityksen elementit.

”Et jos aattelee, että pääsee vaikka isomman veljen kanssa tekemään tai siskon kanssa tekemään jotain mukavia juttuja, niin sehän voi olla tosi suuri juttu.” (Sosiaalityöntekijä 1)

”Mä väitän, että ne pohjat, mitä lapsi täällä lapsuudessaan saa ja siihen liittyy juuri se elämän ilo, se jotenkin se voima, se turvallisuuden tunne ja se hyväksyntä niin nehan on voimia aikuisuudelle ja jollei niitä oo riittävästi omassa perheessä, sijaishuollossa niin lapsilla ei oo voimaa lähteä kompuroimaan aikuisuuteen.” (Sosiaalityöntekijä 3)

Haastatteluissa nousi esiin myös se, kuinka merkittävä rooli sijaissisaruuksella on vielä aikuisiälläkin. Kaikki haastateltavat nostivat esiin sisarussuhteen pitkäaikaisuuden, kuinka se on koko elämän usein pitkäkestoisin, jopa elinikäinen ihmissuhde. Parkerin ja Stimpsonin (2004, 13) mukaan side sisarusten välillä on hyvin tärkeä siitäkkin syystä, että se on usein elämän pisin sukulais-

suhde. Lähes jokainen haastateltava nosti esiin sen, kuinka sisarussuhteiden merkitys nousee esiin etenkin silloin, kun vanhemmista aika jättää, tai muista läheisistä. Muutama haastatelluista nosti esiin myös sen, että välttämättä sisarussuhteet eivät ole aina hyviä ja lämpimiä, niin kuin ei aina normaali perheissäkään ja tällöin sisarussuhteista ei välttämättä ole iloa aikuisiälläkään.

Sisarussuhteiden kirjo on siis hyvin moninainen. Parhaimmillaan sisaruksista on kuitenkin toisilleen tukea ja voimaa vielä aikuisiälläkin, mikä tuli esiin kaikissa haastatteluissa. Aikuistuneiden sisarusten keskuudessa pidetään usein kantavana voimana yhteisiä muistoja lapsuudesta. Tunne perheeseen kuulumisesta ja menneisyyden tietyt yhteiset kokemukset vaikuttavat pysyvästi. Sisarusten ajatellaan pysyvän yhteydessä toisiinsa myös siitä syystä, että säännöllisiin tapaamisiin ja yhteydenpitoihin on niin totuttu. Sisarusten yhteydenpidon jatkuvuutta arvioidaan säilyväksi myös sen vuoksi, että yleensäkin sisarukset pitävät yhteyttä toisiinsa. (Rannikko 2008, 173–175.)

”Siinä nimenomaan niinkun tulee tämmösiä uusia ihmissuhteita, jotka voi korvata niitä aikasempia menetyksiä, kun saa nimenomaan tämmösiä hyviä kokemuksia, taas on yks ihminen lisää joka välittää positiivisella tavalla.” (Sosiaalityöntekijä 1)

Sijaissisarussuhteiden näkyminen lapsen lähiyhteisöissä

Sijaissisarussuhteiden näkyminen esimerkiksi koulussa tai päiväkodissa on vaihtelevaa. Haastatteluista tuli ilmi, että sijaislapset ja biologiset lapset eivät välttämättä käytä toisistaan sisarus nimitystä, mutta eivät myöskään karta sen kertomista, että asuvat samassa perheessä. Osa haastateltavista oli sitä mieltä, että perheen biologinen sisarus, varsinkin ollessaan isompi, saattaa olla sijais-

lapselle turvan ja avun antaja esimerkiksi koulussa ja sijaislapsi varmasti kokee, että hän saa turvaa sisarukseltaan koulussa ja esimerkiksi koulumatkoissa. Muutamat haastatelluista kokivat, että sijaissisarussuhteet näkyvät lapsen puheessa, kun hän on koulussa tai päiväkodissa. Sijaislapset ovat usein ylpeitä uusista sisaruksistaan, joita he ovat sijoituksen myötä saaneet.

Sosiaalityöntekijä 2 nosti esiin sen, kuinka sijaislapset saavat apua sijaisperheen muilta lapsilta, esimerkiksi lukemaan opettelussa. Muutenkin lapset saavat toisistaan mallia. Eräs haastatelluista nosti esiin myös sen, että välttämättä sijaissisaruus ei aina edes näy tai siitä ei olla edes tietoisia lapsen lähiyhteisöissä. Monet lapset eivät halua olla mitenkään erilaisia ja siksi eivät välttämättä puhu siitä, että ovat sijoitettuja. Sama haastateltava toi myös esiin sen, että häpeän tunne voi olla yleistä, jos esimerkiksi sijoitettu lapsi käyttäytyy huonosti koulussa, niin biologinen lapsi saattaa tuntea tällöin häpeää sijaissisaruksensa vuoksi. Lisäksi välillä saattaa ilmetä myös kiusaamista, esimerkiksi koulussa ja opettajatkin saattavat ajatella välillä niin, että sijoitettu lapsi on aina se, joka aiheuttaa jotakin väärää. Opettajillakin saattaa olla joskus liikaa ennakkoluuloja sijoitettuja lapsia kohtaan.

”Se näkyy siinä, että lapsi puhuu koulussa siskoistaan ja veljistään ja se heiluttelee ja vilkuttelee kun se näkee niitä jossain liikenteessä. Kyllä se näkyy semmosena ylpeytenä siitä, että tuolla menee minun isoveli tai tuolla menee minun isosisko.” (Sosiaalityöntekijä 1)

”Mä luulen, että ne näkyvät kyllä siellä, mutta ei aina näkyvästi todellakaan, ei välttämättä. Niinkun muutamat lapset on sanonut, ei välttämättä edes koulu tiedä, että he ovat sijoitettuja lapsia, eivät pidä sitä pahana lainkaan, päinvastoin.” (Sosiaalityöntekijä 3)

Lapsen etu

Kun sijaissisaruutta tarkasteltiin lapsen edun toteutumisen näkökulmasta, niin yksi haastateltavista nosti esiin sen, että lapsen sosiaalinen verkosto vahvistuu sijaisperheessä ja sitä kautta on myös usein turvallisempaa kasvaa perheessä, missä on myös muita lapsia. Perheessä on helpompi elää ja kasvaa, kun perheessä on muitakin lapsia. Sama henkilö nosti esiin myös elinikäisten suhteiden muodostumisen ja lapsen sosiaalisen kehityksen ja vahvistumisen tämän myötä. Lapsen etu ei kuitenkaan välttämättä aina toteudu esimerkiksi sellaisessa tapauksessa, jos lapsi leimautuu perheen mustaksi lampaaksi ja jää muiden lasten ulkopuolelle. Ainakin kolme haastateltavaa nosti esiin sen, että joskus lapsen etu voi olla myös sellainen perhe, missä on vähän lapsia tai ei lainkaan, jos lapsen tilanne on hyvin haastava ja aikuisen tarve on suurin.

Parhaimmillaan sisaruus on kuitenkin haastateltavien mielestä hyvin rikastuttava asia molemmiin puolin. Eräs haastateltavista nosti esiin uusien ihmissuhteiden syntymisen lapselle. Lapsi voi myös uusien, syntyneiden ihmissuhteiden kautta mahdollisesti paikata aiempia menetyksiä, kun saa uusia positiivisia kokemuksia ja uusia ihmisiä, jotka välittävät positiivisella tavalla. Samainen haastateltava nosti myös esiin sosiaalisten taitojen merkityksen ja oppimisen sisarusparvessa. Yksi haastateltavista puhui myös sisarusten voimaannuttavasta merkityksestä. Lapsi saa sisarussuhteiden muodostumisen kautta uuden kontaktipinnan, joka tukee hänen kehitystään ja kasvuaan ja parhaimmillaan antaa uusia näkökulmia oman elämän tarkasteluun.

”Mä ajattelen että se on niin kun myönteistä ja elämää rikastuttavaa ja sosiaalisissa suhteissa avartavaa, niin kun tiedetäänhän me kaikki nää yhden lapsen perheet tai jos on ainut lapsi, niin jotkut on sanoneet et on kaivannu sitä leikkikaveria.” (Sosiaalityöntekijä 4)

5.4 Sisarusuhteiden tukeminen

Kysyimme haastateltavilta sisarusuhteiden tukemisesta, muun muassa siitä, miksi sijaissisarusuhteita tulisi tukea ja miten niitä voitaisiin tukea. Halusimme kuulla myös haastateltavien ajatuksia siitä, mitä uusi vireillä oleva perhehoitajalaki merkitsee sisarusuhteiden tukemisessa.

Sijaissisarusuhteiden tukeminen heti sijoituksen alussa nähtiin kaikkien haastateltavien kokemana tärkeäksi ylipäättänsä juuri sijoituksen onnistumisen ja jatkuvuuden kannalta. Ensisijainen vastuu sijaissisarusuhteiden tukemisesta koettiin lähes kaikkien haastateltavien mielestä olevan sijaisperheen vanhemmilla. Vanhempien antaman tuen lisäksi haastatteluista nousi esiin lapsen asioita hoitava sosiaalityöntekijä sekä erilaiset vertaistukiryhmät sijaisperheen biologisille lapsille. Sisarusuhteiden tukemisessa tärkeäksi nousi myös omien lasten huomioiminen ja kannustaminen sijaissisarena olemisesta.

Haastateltavien näkemys siitä, että ensisijainen vastuu sijaissisarusuhteiden tukemisesta jää sijaisperheiden vanhemmille, ihmetytti meitä jälkeenkäin ja varsinkin vastausten analysointivaiheessa. Mietimme onko asia todella näin ja saako se olla näin? Haastateltavat korostivat kuitenkin sitä, että sijaissisarusuhteiden tukeminen tulee ajankohtaista yleensä vasta kun sijaisperheen arjessa on haasteita ja he tarvitsevat lisätukea. Sijaissisarusuhteiden tärkeys ymmärretään ja tuki tiedostetaan tärkeäksi, mutta resurssipulan vuoksi kaiken ei kuitenkaan pystytä.

*"Koska se alku on se kaikista tärkein. Jos niitä yritetään myöhemmin luoda niin ne ei välttämättä muodostu niin kiinteiksi ja pysyviksi."
(Sosiaalityöntekijä 4)*

Sisarussuhteiden luominen tulisi tehdä heti sijoituksen alkuvaiheessa, samalla kun lapsi totuttautuu osaksi perhettä ja perheen rutiineja. Melkein kaikkien haastateltavien mukaan sijaissisarussuhteiden tukeminen alkaa jo perheen valmennusvaiheessa. Valmennuksen tärkeyttä korostettiin siinäkin mielessä, että perheen biologisilla lapsilla tulee olla jonkinlaista tietämystä siitä, mitä on tapahtumassa ja millainen heidän roolinsa on sitten perheessä. Hyvillä sisarussuhteilla voitaisiin tukea koko sijoitusta.

Halusimme kuulla myös työntekijöiden kokemuksia siitä, miten sijaissisarussuhteiden tukeminen näkyy sijaisperheiden arjessa. Haastatteluista nousi esiin hyvin monenlaisia asioita siitä, kuinka sijaissisarussuhteiden tukeminen näkyy arjessa. Tuki näkyä kaikenlaisena arjen tukena sijaisperheen ympärillä, esimerkiksi tukiperheen tai muun lastenhoitoavun järjestämisenä, jolloin vanhemmat ovat voineet antaa huomiota enemmän myös omille lapsilleen. Tukeminen näkyy arjessa kuitenkin hyvin tapauskohtaisesti. Myös valmentaminen, niin sijaisvanhempien kuin biologisten lasten, näyttäytyy myös tässä kohdassa tärkeänä. Sijoituksen onnistumisen kannalta sijaisvanhempien valmennus sekä tuki sijoituksen jälkeen ovat tärkeitä. Onnistumisen kannalta merkittävää on myös lapsen varhainen sijoittaminen ja sijoitusten vähäinen lukumäärä. (Sinkkonen & Kalland 2011, 212.)

”Kyllä se meidän työnkuvassa varmaan sit tulee näkymään se, että me työkennellään enemmän myös ihan sen sijaisperheen kanssa ja sitä myöten myös aattelisin, että tulee myös huomioida niitä lapsia siellä, heidän omia lapsia siinä perheessä ja ottaa huomioon se perheen tilanne niinkun kaikkien jäsenten kannalta, et mä ainakin aattelen sitäkin nyt että oikeestaan tää laki mahdollistaa tai tuo sitä niinkun terävöittää sitä, ne resurssit on tietty eri asia, pystyykö sitä kaiken muun ohella tekemään.” (Sosiaalityöntekijä 3)

Kysymyksemme uudesta perhehoitajalakiin toi esiin monia erilaisia näkemyksiä. Ajatuksia nousi siitä, että muuttaako uusi laki todella jotain ja tuoko se jotakin lisää? Entä miten se muuttaa esimerkiksi käytettyjä toimintatapoja? Sijaissisarouden merkitys ja tärkeys on tiedostettu jo aiemmin, mutta muut asiat kuten resurssien puute sekä useat muut työtehtävät vievät siltä aikaa. Uuden lain myötä siihen tullaan varmasti kiinnittämään enemmän huomiota. Osa työntekijöistä pohti myös sitä estääkö resurssien vähyyks toteuttamasta uutta lakia. Haastatteluissa korostui, ettei laki yhtäkkiä muuta mitään. Myös lain todellista vaikutusta on vaikea ennustaa etukäteen. Esiin nousi myös ajatuksia siitä, että työnkuvaan tulee varmasti lisää yhteistyötä sijaisperheiden kanssa, joka osaltaan myös lisää sijaissisarussuhteiden tukemista. Yhdessä haastattelussa nousi esiin, että perhehoidon ensisijaisuuden myötä sijaisperheitä tulisi tarkastella kokonaisuutena ja myös sijoitetun lapsen tukeminen nousee tärkeäksi.

Uusi perhehoitajalaki kohdistuu sijaisperheiden valmennuksen tärkeyteen, perhehoidon ensisijaisuuteen sijaishuoltoapaikkana sekä perheessä toimivan, oman työntekijän tärkeyteen (ks. luku 2.) Yksi haastateltavista oli sitä mieltä, että Keski-Suomen alueella toteutetaan pitkälti jo uuden lain sisältämiä kohtia. Esimerkiksi valmennusta ja koulutusta järjestetään Keski-Suomessa nyt jo hyvin sijaisperheille. Tarkennusta tarvittaisiin sijaisvanhempien vapaiden järjestämiseen ja sitä kautta myös perheiden tukemiseen.

"Aika näyttää. Laki on kirjoitettu mutta me emme tiedä miten se tulee käytännössä toimimaan." (Sosiaalityöntekijä 4)

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Opinnäytetyömme ensisijaisena tarkoituksena oli saada tietoa siitä, miten sijoitetut lapset kokevat sijaisperheessä saamansa uudet sisarukset ja mikä niiden merkitys on lapselle hänen ollessaan sijoitettuna sijaisperheeseen. Vaikka tutkimuksen edetessä kohderyhmämme vaihtui, halusimme pitää tutkimuksen aiheen lähellä samaa aihepiiriä ja pohtia sijaissisaruuutta juuri sijoitetun lapsen kannalta. Tutkimustehtävämme ohjasi meitä koko tutkimusprosessin läpi. Tutkimusaineistoa kerätessämme saimme runsaasti arvokasta tietoa sekä kokemuksia sijaisperheiden ja etenkin sijoitettujen lasten kanssa työskenteleviltä sosiaalialan ammattilaisilta. Halusimme tutkimuksessa tarkastella sijaissisaruuutta myös yleisenä käsitteenä. Tutkimusaineistomme oli hyvin rikas, koska sitä oli paljon ja myös erilaisia näkemyksiä sijaissisaruuuteen liittyvistä asioista nousi esiin.

Työmme teoriapohja ja oma käsityksemme sisarussuhteiden tärkeydestä tukivat paljolti tutkimuksemme tuloksia. Työ antoi meille kuitenkin laajemman näkökulman siitä, kuinka monet asiat vaikuttavat esimerkiksi sijaissisarussuhteiden muodostumiseen ja laatuun. Koemme, että juuri sijaisperheiden kanssa työskentelevät työntekijät antoivat meille uusia näkökulmia pohtia sijaissisaruuutta. Jos olisimme haastatelleet sijoitettuja lapsia, näkökulma sijaissisaruuuteen olisi voinut jäädä kapeammaksi. Nyt saimme etäämmän ja yleisemmän näkökulman sijaissisaruuudesta.

Opinnäytetyömme tuloksena saimme tietoa siitä 1) miksi sijaissisaruuus voi olla tutkimusaiheena hankala, 2) millaisia asioita sijaissisaruuuteen liittyy, millaisia etuja, haasteita ja vaiheita sijaissisaruuus pitää sisällään, 3) mikä merkitys sijaissisaruuussuhteilla on sijaislapsen kehityksen ja kasvun kannalta sekä 4)

kuinka tärkeää sijaissisaruuksuhdetta on tukea ja millä tavoin sitä voitaisiin tukea.

Tuloksista voidaan havaita, että tutkimukseen osallistumiseen vaikuttavat monet tekijät kuten arjen kiireellisyys perheissä, haastavuudet perheessä sekä ajankohta, milloin lapsi on perheeseen sijoitettu. Tuloksista voimme päätellä, ettei mikään tietty tekijä vaikuta haastatteluun osallistumiseen, vaan on aina perhe- ja tilannekohtainen. Myös sillä näyttäisi olevan vaikutusta, miten tutkimus on kohdennettu, esimerkiksi jos sijoitus on jo päättynyt, sijaislapsen voisi olla helpompi käsitellä aihetta.

Sijaissisaruuksuden merkitys lapsen kehityksessä ja kasvussa – teemamme tuloksista voidaan päätellä, että sijaissisaruuksudella on lapsen kehityksen ja kasvun kannalta merkitystä. Perheeseen sijoitettu lapsi saa perheen biologisista lapsista uusia ihmissuhteita ja syntyneet suhteet nähdäänkin lasta rikastuttavana tekijänä. Sijaislapsi saa biologisista lapsista myös vertaistaan seuraa, leikkikaverin ja tuen antajan esimerkiksi koulun käynnissä. Sijaislapsen sosiaaliset taidot sekä itsetunto kehittyvät myös merkittävästi biologisten lasten seurassa. Parhaimmillaan sijaisperheessä muodostuneet sisarussuhteet jatkuvat aikuisiälläkin ja suhde on tärkeä molemmille osapuolille. Sisarussuhteiden kirjo sijaisperheessä voi toisaalta olla hyvin moninainen, kuten myös normaalissa perheessä. Aina sisarusten välit eivät ole hyvät ja pysyvät, vaan vaihteluakin on. Lapsen etua tarkastellessa sisarussuhteet nousivat yleisesti lapsen eduksi. Lapsella on oikeus sisarussuhteeseen. Toisaalta hyvin haastavalle ja aikuisen kipeälle lapselle eduksi voi olla myös se, ettei sijaisperheessä välttämättä ole muita lapsia.

Sisarussuhteiden tukemisen merkitys korostuu perhesijoitusten määrän kasvaessa. Haastateltavien kokemusten perusteella voimme todeta, että sijais-

sisarussuhteiden tukeminen jää pääosin sijaisperheiden tehtäväksi. Ulkopuolista tukea tarjotaan silloin, kun sisarussuhteissa ilmenee erityistä haastavuutta. Tukea saa tarvittaessa esimerkiksi lapsen asioista vastaavalta sosiaalityöntekijältä. Erityisesti sijaisperheiden omien lasten valmennuksen merkitys korostui haastatteluvastauksissa. Tästä voimme päätellä, että tuki sijaisperheen biologisille lapsille on tärkeää, jotta he voivat puolestaan tukea perheeseen tulevaa sijoitettua lasta. Sisarussuhteiden tukeminen on tärkeää siitä syystä, että sisarukset oppivat toisiltaan erittäin paljon ja biologiset lapset auttavat omalla toiminnallaan sijoitettua lasta pääsemään eteenpäin ja auttavat tätä myös korjaamaan mahdollisia puutteita kehityksen eri osa-alueilla. Voidaan ajatella, että jos lapset eivät tule keskenään toimeen, se saattaa pahimmillaan kaataa koko sijoituksen.

Tutkimusaineistomme perusteella voimme havaita, että sijaissisaruus nähdään pääosin hyvänä asiana, mitä perhehoito sijaisvanhempien ja turvallisen sekä tasapainoisen perhe-elämän lisäksi tarjoaa sijoitetulle lapselle. Haastatteluvien kokemukset sijaissisaruudesta olivat pääosin hyvin positiivisia, mikä mielestämme osoittaa sen, että sijoitetut lapset sopeutuvat melko hyvin uuteen perheeseen. Toki on ymmärrettävää, että jokaisessa perheessä ilmenee/on omat haastavuutensa, eikä kaikki välttämättä näy ulospäin, esimerkiksi perheiden kanssa työskenteleville tahoille. Haastattelujen perusteella sijais-sisarussuhteet sijaisperheen biologisiin lapsiin nähdään hyvin lämpiminä ja tiiviinä. Työmme perusteella voimme myös todeta, että sisarussuhteet muodostuvat sijaisperheen arjessa hyvin luontevasti. Sisarussuhteen muodostumiseen vaikuttavina asioina on: lasten ikäero ja elämänvaihe vrt. esimerkiksi murrosikäinen lapsi sekä perheessä vallitsevat roolit. Sisarusten ikäerolla ei näyttäisi kuitenkaan olevan suurta vaikutusta. Tärkeää sen sijaan olisi, että sijoitettu lapsi voisi mahdollisuuksien mukaan olla perheen nuorin.

Aiemmin tehdyissä tutkimuksissa sijaissisaruuudesta nousee esille samoja tuloksia kuin meidän työstämme. Esimerkiksi Kinnusen (2008) tutkimuksessa ilmenee, että sijaisperheen biologiset lapset näkivät uudet sisarukset pääosin positiivisena asiana. Lapsesta oli saatu uusi leikkikaveri tai kauan kaivattu pikkusisarus. Tulokset meidän työmme ja aikaisemmin tehtyjen tutkimusten välillä olivat mielestämme yllättävän samansuuntaisia, vaikka sijaissisaruuutta olikin tarkasteltu eri näkökulmista. Aikaisemmat tutkimukset olivat pääosin biologisten lasten näkökulmasta, kun taas meidän tutkimuksessa pyrimme tuomaan esille juuri sijoitetun lapsen näkökulmaa, mutta työntekijöiden näkemänä. Täysin ei siis voida sanoa, olisiko sijoitettujen ja biologisten lasten näkemykset näin samansuuntaisia, koska emme saaneet sijoitettujen lasten kokemuksia tutkimukseemme.

Opinnäytetyötämme tehdessä esiin nousi useita jatkotutkimusaiheita. Esimerkiksi kysymys siitä, kuinka sijaisvanhemmat voivat kohdella sijaislapsia sekä omia lapsiaan tasa-arvoisesti, vai voivatko he. Useimmissa tapauksissa sijaissisarussuhteiden muodostuminen nähdään sijaislapsen etuna ja elämää rikastuttavana tekijänä. Joissakin tapauksissa pohdintaa syntyi kuitenkin myös siitä, voiko joissain tilanteissa lapsen etu toteutua paremmin, jos perheessä ei olekaan biologisia lapsia, esimerkiksi tilanteissa joissa sijoitettu lapsi on erityisen haastava ja kaipaa paljon etenkin aikuisen läsnäoloa ja huomiota.

Jäimme myös jälkikäteen pohtimaan lähes kaikkien haastateltavien ajatuksia siitä, että sijaissisarussuhteiden muodostumisen tukeminen jää pääosin sijaisperheen vanhempien tehtäväksi. Mielestämme se on huolestuttavaa jos näin todella on. Toki esiin nousi myös resurssien puute, mutta eikö ammattilaisten merkittävä tuki ole myös osa laadukasta lastensuojelua? Täytyyhän viime kädessä vastuu tukemisesta kuitenkin olla ammattilaisilla eikä sijaisperheen har-

teilla. Mietimme sitä, kuinka sijaisperheiden kanssa työskentelevät työntekijät voisivat oikeasti tuoda tukensa sisarusuhteisiin? Mielestämme myös työntekijät tarvitsisivat jonkinasteista koulutusta siitä, kuinka sijaisperheen jäsenten väliset suhteet yleensä muodostuu. Tällöin työntekijöillä olisi todennäköisesti enemmän keinoja tukea sijaisperheitä ja sijaissisarussuhteita. Mielestämme sijaissisarussuhteiden tukemisen tulisi olla pysyvämpää ja monipuolisempaa eikä vain esimerkiksi hankkeen järjestämää tai kriisiytyneissä perhetilanteissa. Keski-Suomessa lasten ja perheiden hyvinvointipalveluiden Kaste-hankkeen kautta yritetään tukea myös sijaisperheitä mahdollisimman hyvin, mutta miten käy, kun hanke pian loppuu? Kuinka käy sijaisperheiden tuen saamisen? Toivomme, että uuden perhehoitajalain uudistuksen myötä, myös sijaisperheiden ja näin myös sijaissisarussuhteiden tukemiselle saataisiin merkittävästi lisää resursseja. Mielestämme tuki kuuluu jokaiselle sijaisperheelle, olipa kyseessä sitten kriisiytynyt tai aivan toimiva perhetilanne. Jokainen lapsi on mielestämme oikeutettu tuen saamiseen.

Opinnäytetyömme oli pitkä, mutta myös antoisa prosessi. Prosessin aikana vastaamme tuli erilaisia ongelmia, joista päällimmäisenä mieleemme jäi aiheen uudelleen kohdistaminen. Tutkimusprosessissa haastavinta oli juuri selvittää, mitä kautta haastateltavat saataisiin. Kun haastateltavat varmistuivat, pääsimme todella tekemään työtämme, joka valmistuikin loppujen lopuksi pian. Prosessi oli haastava siitäkin syystä, että suurimman osan opinnäytetyön tekemisen ajasta asuimme molemmat eri paikkakunnilla, jolloin yhteisen ajan ja työn jaon suunnittelu korostui. Onnistuimme työstämään työtä mielestämme kuitenkin hyvin tasapainoisesti. Opinnäytetyötä tehdessämme pääsimme syventämään omaa lastensuojelunosaamistamme. Etenkin lastensuojelun sijaishuolto tuli meille tutuksi ja se mitä se on tavallisessa sijaisperheessä ja miten monenlaisia asioita sijoituksiin voi liittyä. Työssä tarvittiin paljon myös omaa aktiivisuutta hoitaa asioita eteenpäin. Ammatillinen työskentelymme

vahvistui, kun tapasimme haastateltaviamme ja olimme yhteistyössä heidän kanssaan. Koimme työssämme haastavimmaksi osaksi tulosten analysoinnin ja johtopäätösten keräämisen. Teoriatieto oli meille osin entuudestaan jo tuttua ja siksi myös sen kerääminen ja lähdeaineistoon tutustuminen oli helpompaa.

Näin jälkikäteen ajateltuna olisimme voineet olla vieläkin aktiivisempia heti tutkimusprosessin alkuvaiheilta asti. Toki työprosessimme aikana energiaamme keskittyä työhön vei kesätyöt sekä viimeinen koulutukseen kuuluva harjoittelujakso. Opinnäytetyömme raportointi tuntui meistä pääosin helpolta. Kirjoittamisprosessi oli antoisa siitäkkin syystä, että olimme pitkään haudutelleet aihetta mielessämme ja kun pääsimme purkamaan sen ylös, se syntyi suhteellisen lyhyessä ajassa. Koimme, että opinnäytetyömme vahvisti aikaisempaa osaamistamme ja koko opinnäytetyön prosessi oli mielestämme hyvä lopetus opinnoillemme.

LÄHTEET

Ahto, A. & Mikkola, P. 1999. Perhehoito lastensuojelussa. Saarijärvi: Gummerus kirjapaino Oy.

Arkimies, K. 2008. Terveisiä sijaisperheestä! Yhdessä lapsen parhaaksi. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Brazelton, T. Berry. 1995. Käännekohtia: Lapsen kehitys vauvasta kouluikään. Alkuperäisteos: Your Child's Emotional and Behavioral Development. Suom. Haapio, M. Helsinki: Otava.

Bardy, M. 2009. Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, yliopistopaino. Viitattu 11.11.2011.
<http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/3e955ab5-14e4-4478-8b72-cfa482210151>

Dorothy, E. 2001. Lapsen hoito ja kehitys, terve, tyytyväinen ja tasapainoinen lapsi. Alkuperäisteos: Dorothy Einon's Complete Book of Childcare and Development. Suom. Jänisniemi, L. Helsinki: Otava.

Finlex 2007. Lastensuojelulaki. Viitattu 1.9.2011.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Finlex. 2010. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi lastensuojelulain 50 §:n, perhehoitajalain ja omaishoidon tuesta annetun lain muuttamisesta. Viitattu 11.11.2011.
<http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2010/20100331>

Groza, V., Maschmeier, C., Jamison, C. & Piccola, T. 2003. Siblings and Out-of-Home Placement: Best Practices. Families in Society: 10-12/2003; 84, 4: ProQuest Central pg. 480.

Hakkarainen, P. 2007. Sijaissisaruus antaa ja ottaa! Pesäpuun lehti 1/2007, 6. Viitattu 3.11.2011.
http://www.pesapuu.fi/media/uploads/dokumentit/lehdet/tiedote1_07_netti.pdf

Heinonen, H. 2011. Dokumenttielokuva huostaanotetuista. Sijaisvanhemmuuteen tukea. Talentia -lehti 8/2011.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
Ijäs, K. 2003. Sukupuu: avain oman elämän ja perheen ymmärtämiseen. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Jyväskylän kaupunki 2011. Sosiaali ja terveystalvet. Sijaishuollon tuki ja seuranta. Viitattu 6.11.2011.

http://www.jyvaskyla.fi/sote/perheet/lastensuojelu/sijaishuollon_tuki_ja_seuranta

Kaulio, P. & Svennevig, H. 2006. Sisaruus: Rakkautta, vihaa, kateutta. Helsinki: Minerva kustannus. Hämeenlinna: Karisto Oy.

Kauppinen, K. 2011. Mikkelin kaupunkilehti 22.9.2011. Mikkelin kaupunki etsii uusia sijaisvanhempia.

Ketola, J. 2008. Menetyksistä mahdollisuuksiin. Perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Juva: WS Bookwell Oy.

Ketola, J. 2008. Sijoita perheeseen: Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisena vaihtoehtona. Juva: WS Bookwell Oy.

Kinnunen, H. 2008. "Sehän niinku on silleesti mun pikkusisko"- sijaisperheiden biologisten lasten kokemuksia sijaisaruudesta. Pro gradu -tutkielma. Sosiaalityö. Kuopion yliopisto. Sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos. Viitattu 1.11.2011.

http://www.pslastensuojelu.fi/opinnaytetyot/henna_kinnunen.pdf

Kosonen, M. 2007. Pysyvyyttä ja jatkuvuutta sijaisaruudesta. Pesäpuun lehti 1/2007, 4-5. Viitattu 3.11.2011.

http://www.pesapuun.fi/media/uploads/dokumentit/lehdet/tiedote1_07_netti.pdf

Kyrönlampi- Kylmänen, T. 2010. Lapsen hyvä arki. Helsinki: Kirjapaja.

Laurila, A. 1993. Lainaksi annettu lapsi. Sijaishuolto kokemuksia ja ajatuksia. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Laurila, A. 2002. "Huominen voi olla parempi mitä eilinen". Tutkimus sijaiskotipojista. Forssa: Nordmanin kirjapaino Oy.

Länsi-Savo -sanomalehti 25.9.2011. Sijaisperheitä kaivataan Mikkelin seudulla.

Mahkonen, S. 2010. Lastensuojelu ja laki. Helsinki: Edita.

Mäkinen, O. 2006. Tutkimusetiikan ABC. Helsinki: Tammi.

Nieminen, M. 2010. "Sitte kun tajus sen et oikeesti, et ne tarvii sitä apua ja tal-lai niin oli se sit iha kivaa" - sijaisperheiden biologisten lasten kokemuksia si-jaissisaruuudesta. Opinnäytetyö. Tampereen ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma. Viitattu 2.11.2011.

http://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/22030/Nieminen_Minna.pdf

Parker, J. & Stimpson, J. 2004. Sisaruussuhteet, kilpailua ja rakkautta. Keuruu: Otava.

Perhehoitoliitto ry. 2011 a, c. Perhehoito Suomessa. Viitattu 4.10.2011.

<http://www.perhehoitoliitto.fi/perhehoito/suomessa/2.htm>

Perhehoitoliitto ry. 2011 b. Perhehoidon lakimuutokset 2011-2012. Viitattu 11.10.2011.

<http://www.perhehoitoliitto.fi/ajankohtaista/lakiuudistus.html>

Pulkkinen, L. 2002. Mukavaa yhdessä, Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosi-aalinen kehitys. Keuruu: Otava.

Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. 2005. Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Tammi.

Rannikko, U. 2008. Yhteinen ja erillinen lapsuus. Akateeminen väitöskirja. So-siologian ja sosiaalipsykologian laitos. Tampereen yliopisto.

Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa - Käsikirja arjen toimin-taan. Helsinki: Edita.

Silven, M. 2010. Varhaiset ihmissuhteet. Polku lapsen suotuisaan kehitykseen. Helsinki: Minerva kustannus.

Sinkkonen, J. & Kalland, M. 2005. Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriinty-minen. Helsinki: WSOY.

Sinkkonen, J. & Kalland, M. 2011. Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suo-jeleminen. Helsinki: WSOYpro Oy.

Sosiaaliportti 2011 a. Lastensuojelun käsikirja, ammatilliset perhekodit. Viitat-tu 4.10.2011.

<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelukasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/muodot/ammattillisetperhekodit/>

Sosiaaliportti 2011 b. Lastensuojelun käsikirja, sijaishuolto. Viitattu 4.10.2011.
<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/KasikirjaHaku/?QueryString=sijaishuolto>.

Sosiaaliportti 2011 c. Lastensuojelun käsikirja, perhehoito. Viitattu 4.10.2011.
<http://www.sosiaaliportti.fi/Page/379ee3bd-ac63-4770-a72e-48e370564876.aspx>

Taskinen, S. 2007. Lastensuojelulaki (417/2007). Soveltamisopas. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus ja kehittämiskeskus. Oppaita 65. Helsinki.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Törrönen, M. 1999. Lasten arki laitoksessa: Elämistila lastenkodissa ja sairaalassa. Helsinki: Helsingin yliopistopaino.

Vilkko-Riihelä, A. 2003. Psyhyke: Psykologian käsikirja. 1.-3. painos. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Vilkko-Riihelä, A. & Laine, V. 2006. Mielen maailma 2: Kehityopsykologia. 1.-2. painos. WSOY. Helsinki.

Virtanen, P. 1995. Näkökulmia lastensuojeluun. Juva: WSOY.

Younes, Maha N., Harp, M. 2007. Addressing the Impact of Foster Care on Biological Children and Their Families. Child Welfare 7-8/2007 vol. 86.

LIITTEET

Liite 1. Teemahaastattelun runko

Kyseessä on teemahaastattelu. Esitämme haastattelun aikana joitakin teemoja/kysymyksiä ja toivomme, että tuotte esiin mahdollisimman paljon omia näkemyksiänne ja ajatuksianne kysymyksiin ja ylipäänsä sijaissisaruuutta koskevista asioista. Nauhoitamme jokaisen tekemämme haastattelun.

Ammatillinen tausta (koulutus, työkokemus)

- Millainen koulutus teillä on?
- Kuinka kauan olette työskennelleet lastensuojelun piirissä? Entä muu työkokemus ennen tätä?
- Millä ammatillisella nimikkeellä työskentelet sijaisperheiden kanssa?
- Millaista työtä teet sijaisperheen ja sijoitettujen lasten kanssa?
- Kuinka tiivistä työtä teet sijaisperheiden ja perheisiin sijoitettujen lasten kanssa?

Sijaissisaruiden tutkimisen vaikeus

- Miksi teidän mielestänne on vaikea saada osallisia haastatteluun koskien sijaissisaruuutta ja sijaisperheessä elämistä sijaislapsen kokemana?
- Mitkä tekijät mielestäsi voivat vaikeuttaa haastatteluun osallistumista?
- Mitä mieltä olet aiheen tutkimisesta eettisenä kysymyksenä, lapsen edun kautta tarkasteltuna?

Sijaissisaruuus

- Millaisia haastavia ja positiivisia kokemuksia teillä on sijaissisaruuuteen liittyen, jotka ovat työn kautta nousseet esille?
- Millaisiksi kuvailisitte yleensä sijaistesten suhteita sijaisperheen biologisiin lapsiin?
- Miten sijaissisarusten suhde yleensä muodostuu ja miten se ajan myötä muuttuu ("sijaissisaruiden prosessi")?
- Mitkä tekijät vaikuttavat suhteen muodostumiseen ja laatuun?

- Mikä merkitys sijaissisaruussuhteilla on sijoituksen onnistumisen ja jatkuvuuden kannalta?
- Kuinka sijaissisaruuus ja sen muodostuminen nähdään suhteessa biologiseen /syntymäperheeseen ja siinä syntyneisiin suhteisiin?

Sijaissisaruuuden merkitys sijaislapsen kehityksessä ja kasvussa

- Mikä merkitys sijaissisaruuudella on sijaislapsen kehityksen ja kasvun kannalta?
- Millainen vaikutus sillä on lapsen itsetunnon, psyykkisen ja sosiaalisen kehityksen kannalta?
- Millainen rooli sisaruudella on lapsen myöhemmässä elämässä?
- Kuinka sijaisperheessä muodostuneet sijaissisaruuussuhteet näkyvät koulussa /päiväkodissa ym. lapsen /nuoren lähiyhteisöissä?
- Mikä merkitys sijaissisaruuudella on lapsen edun kautta tarkasteltuna? (vrt. lastensuojelulaki)

Sisaruuussuhteiden tukeminen

- Miksi on tärkeää tukea sijaissisaruuussuhteiden muodostumista sijoituksen alussa?
- Millä tavoin ja ketkä niitä voisivat tukea?
- Miten sijaissisaruuussuhteiden tukeminen näkyy sijaisperheen arjessa?
- Kuinka ensi vuoden alusta voimaan tuleva uusi perhehoitolaki muuttaa käytäntöjä /muuttaako? Pakottaako se katsomaan myös sijaissisaruuutta ja sen tukemista uudella tavalla?